

Štev. 11 in 12

V Ljubljani, dne 31. decembra 1943

Leto 60.

VSEBINA: Ob koncu leta — Duhovna obnova — Splošne misli o gospodarski obnovi kmetijstva — Stanovanjski problem kmečke družine — Kakšen naj bo kmečki dom — Temeljni principi pri zasnovanju stanovanjske hiše in gospodarskih poslopij — Kakšni naj bodo prostori kmetovega stanovanja (slika s tekstom) — Na kaj moramo paziti pri gradnji hlevov? — Katere so neobhodno potrebne dodatne zgradbe gospodarsko urejenega hleva? — Ostale gospodarske zgradbe — Kakšen naj bo razpored zgradb v kmečkem dvorišču? — Obnova kmetijske proizvodnje z racionalizacijo — Obnova rastlinske proizvodnje — Obnova sadjarstva — Obnova vinogradov — Obnova živinoreje — Možnosti reforme slovenskega zadrugištva — Sklepna pripomba k problemu obnove — Vpliv ansilaže na mleko — Prehrana krav z rožjem vinske trte — Zgodovina kruha — Ali moramo mačke hraniti? — Iz našega zemljišnega prava

Ob koncu leta

S to dvojno številko končamo 60. letnik »Kmetovalca« in tretji vojni letnik. To zadnje dejstvo naglašujemo, ker nikoli ni težje izdajati strokovni list kakor v vojnem času. Ko gre za življenje in za obstoj domačije, oziroma gospodarstva, postanejo razna strokovna razglabljanja navidezno odveč, včasih naravnost smešna. Toda če velja ta ugotovitev za kruto sedanjost, pa ne velja za bodočnost. Ta bo od nas zahtevala celega človeka, premišljenega in strokovno podkovanega, če bomo hoteli, da bo naš narod dorasel nalogam, ki ga čakajo. Predvsem bo treba obnoviti življenje na vaseh in v kmečkih gospodarstvih. Zatem ga bomo morali uravnati po zahtevah časa, kar bo imelo za posledico korenite spremembe v načinu proizvodnje, vrednotenja, prodaje in sploh vsega življenja in miselnosti kmeta.

V takih časih je kmetu strokovni svetovalec nujen potreben. Če »Kmetijska družba« kljub vsem težavam in gmotnim žrtvam še naprej izdaja »Kmetovalca«, vrši pač eno od nalog, kakor jih vrši vsak posameznik, ki se zaveda svojih dolžnosti do skupnosti. Pri tem upa, da bo naša dovoljno dobrohotnega razumevanja pri vseh dosedanjih naročnikih.

Zelja uredništva je, da cel prihodnji letnik posveti vprašanjem, ki so v zvezi z **obnovo naših kmetij in kmetijstva**. Začetek v obravnavi teh vprašanj smo napravili s to številko, kjer smo v uredniškem krogu skušali zbrati splošni pregled najbolj perečih nalog obnove. Nismo pa se spustili v podrobnosti, ker bi radi to prepuščali našim čitateljem, ki naj iz svojih življenjskih izkušenj povedo, kaj smatrajo, da je bilo v preteklosti napačno in kako se naj te zadeve uredijo v bodočnosti. Pri tem prosimo naše dopisnike, da se držijo v svojih razmišljanjih strogo samo strokovnih vprašanj in v svojih razpravah opuste vsako politiko, ker takšnih člankov ne bi mogli objaviti.

»Kmetovalec« bo v prihodnjem letu izhajal dvomesečno na 16 straneh. Če bi pa bilo potrebno, bo izhajal vsak mesec, toda samo na 8 straneh, ker večja razširitev ni mogoča. Tudi v letu 1944. bo »Kmetovalec« stal samo Lir 24.— letno, znesek, ki ga zmore vsak kmet.

Da bi nas rešilo leto 1944. vojnih grozot, ker vse drugo bomo že sami uredili, želita vsem čitateljem

»Kmetijska družba« in »Kmetovalec«.

Duhovna obnova

Naša domovina trpi. Njeno gospodarstvo je na tleh. Na tleh ni samo industrija, trgovina in obrt, ne, tudi kmečko gospodarstvo je na tleh, to morda še najbolj. Raztepane družine, požgani in porušeni domovi, izropane zaloge, uničeni stroji in orodje, poklana živina, izsekani gozdovi, neobdelana polja..., preveč vsega, da bi se moglo zajeti v par skromnih besed in kratkih stavkov! Nismo poklicani in si tudi ne lastimo pravice, da bi iskali krivce in ugotavljali krivdo tega ali onega. Vemo, da je glavna krivda izven našega območja — saj vojne naš narod ni ne hotel,

ne povzročil in ne začel, in za revolucijo tudi ni imel nobenega stvarnega razloga, vemo pa tudi, da je del krivde tudi v nas samih, prav za prav v tistem, kar je nam manjkalo. To poslednje bi lahko imenovali pomanjkanje mere, pomanjkanje merila za vrednotenje predmetov, odnošajev in dogodkov.

Da se naše gospodarstvo spet dvigne — ne smemo pričakovati in misliti, da se bo takoj dvignilo na prejšnjo raven, — bo potrebna temeljita obnova, in to obnova v materialnem oziru, pa tudi obnova v duhovnem oziru. Najbrž bo duhovna obnova

še bolj potrebna in nujna, kot pa stvarna obnova. Kajti človek, ki nima merila za vrednotenje predmetov in odnošajev, ali ima to merilo pomanjkljivo, bo pač zelo težko zmožen kake resnejše obnove tudi samo v stvarnem pogledu. In družba, ki bi jo tvorili taki ljudje brez mere in merila, najbrž ne bo mogla pravilno urejevati odnošajev med posameznimi narodnimi plastmi, kaj šele, da bi bila v stanju, urejati odnošaje s tujino. In taka družba tudi ne bo mogla pravilno ocenjevati dogodkov. Trdno verujemo v napredek človeštva, zato tudi trdno verujemo, da bo tudi naš narod našel človeka v sebi, in da bo z zavestjo človečnosti krenil k poti duhovne obnove in po duhovni obnovi tudi k stvarni obnovi.

V nauku o gospodarjenju poznamo tri velika poglavja: poglavje o naravi, poglavje o delu in poglavje o kapitalu. S smotno uporabo narave, dela in kapitala dosežemo največji učinek, največji gospodarski uspeh. Sama narava nam ne da nič, tudi samo delo ne da nič in sam kapital tudi nič. Delež posameznih faktorjev gospodarjenja je pa v raznih stokah precej različen; tako je v kmetijstvu najtehtnejša narava, v bankarstvu pa kapital, brez sodelovanja ostalih dveh faktorjev pa ne more ne kmetijstvo in ne bankarstvo. Obe ti tako različni panogi potrebujeta dela; delo v eni panogi je zelo različno od potrebnega dela v drugi, vendar pa popolnoma brez njega ne gre nikjer. Viden učinek dela pa je končno povsod predmet stvarne vrednosti, kajti delo samo se ne da shraniti in ne prištediti. Zato vedno stremimo, da učinek dela sprememo v čim boljše in vrednejše stvarne predmete. In čim smotnejše uporabimo in izkoristimo vse proizvodne faktorje, tem boljši gospodarski uspeh dosežemo.

To bi bila nekakšna teorija. Zdaj pa pridemo do uporabe te teorije v vsakdanjem življenju. Prej smo rekli, da smo izgubili merilo za vrednotenje predmetov. Vsak predmet, ki ga srečamo v vsakdanjem življenju, je učinek nekega dela v naravi. In to prav vsak predmet. Zato ni prav, če cenijo in upoštevajo samo one predmete, ki so plod tvojega dela, predmetom, ki so plod sosedovega dela, pa od-

rekaš vsako vrednost. Kakor si se ti moral truditi, da si napravil ali dosegel to ali ono, prav tako, ali še celo bolj, se je moral truditi kdo drugi, da je prišel do svoje lastnine. In ne mislim tatvin, prevar in podobnih dejanj, ki kot prestopki spadajo pod paragraf, tu mislim predvsem vse one načine poškodovanja tuje lastnine, ki se izvrše povsem iz malomarnosti, objestnosti, domišljavosti in iz nerazumevanja potrebe in težav našega sosesa. Pri takih dejanjih navadno storilec nima nobene stvarne koristi, kvečjemu bi lahko imel zavest, da je nekomu prav brez potrebe napravil škodo — toda človek brez merila pa seveda tudi take zavesti ne more imeti.

Novega človeka bo na vsak način treba naučiti, da slično postopanje ne služi lajšanju življenja in da ni vredno spodobnega človeka. Takega obnašanja smo bili vajeni pri mestni mladini, ki je ob popolnem nerazumevanju življenja podeželskega človeka stalno širila prepada med kmetom in mestom. Vsekakor bo naloga šole in društvenega sožitja v življenju, da človek, ki ima priti, ne bo zapadel spet v to razvado. Če hočeš, da se spoštuje tvoje delo, moraš tudi ti spoštovati tuje delo in plod tujega dela. In če si šel sosedu rušiti hišo, ne bodi začuden, če se ti zato ni zahvalil in te ni pogostil. Kar pomisli, kako bi se v takem primeru obnašal ti sam! Zato mora biti plod dela vsakomur zagotovljen in zavarovan tudi proti pripadnikom drugih stanov, tudi če se grede »ideje«.

Pri zdravem narodu je družina ona celica, ki ima poleg drugih nalog tudi nalogo širiti in razmnoževati narod. To nalogo navadno kmečka družina izpolnjuje najvestneje. Ker kmet ne more zapustiti vsakemu otroku posestva, je gotov del kmečkih otrok vedno prisiljen, da se izseli iz rodne hiše in da si drugod poišče in zagotovi obstoj. Iz takih kmečkih otrok se pomlajajo in razvijajo mesta. Kajti oni, ki ne morejo ostati doma ali se ne poženjo in pomočijo k sosedom, morajo v službo — uradniško, trgovsko, obrtno, industrijsko. Časi so se pri nas pač spremenili tako, da prehod iz poklica v poklic ni več tako težaven, kakor je bil včasih, ko je bilo načelo, da morejo otroci opravljati samo očetov poklic. In če takole natančneje pregledamo posamezne družine ali vsaj sorodstva, bomo že kar težko našli kako sorodstvo, ki nima nobenega člana v mestu ali trgu. Z drugimi besedami se to pravi, da pač oni po dotičnem članu sodelujejo, čeprav v majhni meri, pa vendarle, pri dejanju in nehanju mesta. In spet bo moral novi človek, ki ima priti iz obnove, popraviti dosedanje merilo podeželca, ki za vse svoje tegobe krivi mesto, in reči: mesto je del nas in je tako, kakršni so naši člani, ki so od doma odšli tja. Moral bo z gotovim razumevanjem gledati na življenje in borbo za življenje svojih članov v mestu. In od njih bo moral prav tako razumevanje zahtevati. Kajti sodoben narod ne obstoji iz enega samega stanu, ne kmetov, ne mehanikov, ne trgovcev, ne uradnikov, ne delavcev, marveč iz vseh stanov, iz vsakega po nekaj. Naloga obnove pa bo tudi, da vsem tem stanovom privzgoji vsaj nekaj razumevanja za druge stanove, za sodelujoče, čeprav žive v drugem poklicu in v drugačnih razmerah. Prav bo, če bomo spet priznali nekaj več veljave vodilu: kar ne želiš, da bi drugi naredili tebi, ne delaj ti drugim!

Kjer bi šlo težko s tem, da bi nekomu privzgojili razumevanje za sočloveka, ali

za spoštovanje do dela našega naroda, bo pač treba poseči po radikalnem sredstvu: prav bo, če se uvede tudi obveznost dela. Kdor si sam ne zna ali noče preskrbeti stalnega dela, mu ga naj preskrbi skupnost. Tako bo družba rešena zajedalcev, ki so zametavali tudi bel kruh, če se jim je zdelo, da je pretenko odrezan.

Ob razumevanju sočloveka in spoštovanju njegovega dostojanstva, dela in imetja, bo tudi vsem laže spoznati veličino misli, ki jo je stari Grk izrazil takole: Ni-

Splošne misli o gospodarski obnovi kmetijstva

Naše življenje in človekov odnos do družbe predstavlja sestavljeno in zamotano vprašanje, ki so ga sociologi hoteli že v davnih časih rešiti in mu dati za podlago načelo pravice. Več tisoč let je bilo treba, da smo prišli do spoznanja in prepričanja, da je človek največja dobrina in vrednota tega sveta. Temu spoznanju se moramo zahvaliti, da se je obstanek malega delovnega človeka zaščitil ter zagotovil in da se mu je olajšalo delo ter olepšalo življenje. Vendar pa nas niti predvojno niti današnje stanje kmetovalca v tem pogledu ne zadovoljuje. Znano je namreč, da je kmetovo delo sorazmerno še vedno napornejše od vsakega drugega; kmečka gospodinja je bolj obremenjena kot katera koli druga; kmečki otroci pogosteje umirajo kakor mestni; kmečka družina ima od splošnega napredka civilizacije manj koristi in udobnosti kakor katera koli druga!

Navedena dejstva o zapostavljanju kmetov in njegove družine so ponovno privedla ljudi poštenih namenov in socialnih čustev do želje, najti danes pota in načine, da bi bil tudi kmet kot dostojen in enakopraven član človeške družbe pravilno sodelujoč pri razdelitvi dobrin in dobrot družbenega napredka in civilizacije. Z namenom, da bi se našla možnost kmetu olajšati delo in olepšati življenje, so bile že pred vojno sklicane pri nas in drugje razne konference, kjer so razpravljali o tem, kako odstraniti ali pa vsaj ublažiti težave, ki pritiskajo na kmeta in njegovo družino. Slabi rezultati teh konferenc obtežujejo vest tistih, ki so poklicani skrbeti za družbeni in gospodarski napredek. Kajti dandanes že vsakdo ve, da je kmetova preteklost bila težka, da sedanost ne zadovoljuje in da mora bodočnost biti lepša.

Dejstvo, da je že pred vojno na kmetih bilo življenje težko in da ga je vojna še poslabšala, ker je oslabil gospodarsko moč kmetije, nas sili k resnemu razmišljanju o načrtu in radikalni gospodarski obnovi kmetijstva. Mobilizirati moramo vse moralne in materialne sile naroda, da bo ta obnova čim uspešnejša in čim koristnejša skupnosti. Imejmo stalno pred očmi, da je ta mali in skromni človek žuljavih rok, ki upognjen zamišljeno koraka za plugom — neizčrpen in najvažnejši vir, iz katerega se krepi, osvežuje in obnavlja življenjska sila naroda.

Socialni dvig mora iti vzporedno z gospodarskim dvigom vasi, kajti napredek kmetijstva je možen samo tedaj, če posvetimo enako pozornost tako gospodarski proizvodnji (objektu) kakor tudi kmetu in njegovi družini (subjektu). Napredek in obnova morata temeljiti na pozitivnih vrednotah onega kmeta, katerega je težko prebijanje skozi življenje in dolgo živ-

smo rojeni za to, da sovražimo, marveč za to, da ljubimo. Prav gotovo nam sodobnikom ni v čast, če se še nismo iz lastnega spoznanja dokopali tako daleč.

To bi bilo nekaj naših misli k duhovni obnovi. Vemo, da obnova brez bolečin ne bo mogoča, kakor tudi razdejavanje ni poteklo brez bolečin. Po pravičnem očistku pa bo prav, da se izogibamo onega, kar nas je težilo in nam zastiralo človeški pogled, in da upoštevamo vse, kar nas bo vodilo navzgor.

ljensko izkustvo oblikovalo in jeklenilo skozi stoletja.

Majhen narod in majhna kmetija sta si po svojem bistvu slična. Kot se more malo posestvo obdržati in napredovati le z velikim trudom, delom in z ljubeznijo do znojeni prednikov zalite rodne zemlje, prav tako se lahko majhen narod obdrži samo tedaj, če skladno delujejo vse njegove življenjske, moralne in intelektualne sile. Zato tvorijo predvojni kmetijski problemi, združeni z današnjo nujno gospodarsko obnovo, dosti zamršeno vprašanje, čigar rešitev zahteva temeljitega študija, obsežnih sredstev in sodelovanja vseh slojev naroda, če hočemo, da bo rešitev res učinkovita, hitra in skupnosti koristna.

Cim stvarneje bomo gledali na kmetijsko vprašanje in na obnovo, tem pravilneje ju bomo doumeli in tem uspešneje rešili. To podčrtamo zato, ker je do sedaj vedno le mesto reševalo usodo vasi. Če se mu to ni vedno posrečilo, potem ni bilo krijo pomanjkanje dobre volje, temveč nezadostno poznavanje in razumevanje prilik na vasi, ki čemer se je pridružila še površnost v izvršitvi sanacijskih ukrepov. O resnici te trditve nas prepričujejo pravcati slavospevi, ki jih mesto kaj rado posveča ob raznih slavnostnih prilikah kmečkim vasem in njihovi važnosti za skupnost, toda razen te čustvenosti ni nikoli izdelalo premišljenega agrarnega programa, ki bi odgovarjal kmetijski stvarnosti. Socialno in intelektualno mesto sicer iz zgodovine dobro ve, da brez napredka vasi ni napredka mesta in da so s propadom vasi v preteklosti propadla tudi velika mesta, cesarstva in civilizacije. Zato je nujno potrebno složno delo mesta in vasi pri urejevanju vseh vprašanj, ki se tičejo narodove usode, ker le tako sodelovanje zamore ustvariti vsestransko zadovoljivo rešitev.

Omenjamo še škodljivo delovanje gotovih »moralistov«, ki želijo in propagirajo, da bi vas ostala »stara« vas, češ, da je nepotrebno in za vas celo škodljivo, če v svojem napredku koraka vzporedno s časom ter kulturo in da napredek ter civilizacija »kvarita« kmetove moralne sile. Tisti, ki taka načela propagirajo in si prisvajajo kulturo kot nekakšen monopol, priznavajo samo svoje lastne slabosti in napake, oziroma malenkostnost in slabo razgledanost. Dejstvo pa je, da prava kultura ne pokvari nobenega človeka, najmanj pa onega, ki koraka za plugom po brazdi. Jasen primer nam je mala Danska, država naprednih, kulturnih in poštenih kmetov. Slovenci, kolikor se nas je posvetilo nekmetiskim poklicem, smo bili do nedavnega še kmetje; v naši duši še živi kmet in vse, kar smo podedovali pozitivnega, prav vse je kmetstvo. Imamo torej vse pogoje za pravilno presojo današ-

njega kmetovega položaja in čutimo potrebo po njegovem izboljšanju in povzdigu. Nova doba namreč zahteva novega in vsestransko sposobnega kmeta, ki bo zmožen vzporedno hoditi z napredkom in ki je pripravljen, da sodeluje v vseh družbenih manifestacijah, da sam odloča o svoji usodi in da enakopravno izkorišča vse življenjske dobrine sedanosti.

Znanja o resničnostih kmetovega položaja v družbi in njegovih življenjskih vprašanj ne smemo črpati le iz gradiva pesnikov, pisateljev, umetnikov, etnografov in politikov, čeprav sta tudi njihovo delo in mišljenje koristen doprinos za boljše razumevanje kmetijskega problema. Kajti dotični, ki je poklican, da rešuje kmetijsko vprašanje in da pomaga pri obnovi kmetijstva, mora vedeti predvsem: kako kmet s svojo družino stanuje, kako se hrani, na čem bolega, kako in s kakšnim orodjem dela, kakšni so njegova živina, sadje, zemlja itd.? Ali ima dovolj zemlje? Ali uporablja sodobne načine proizvodnje? Kako je organizirana njegova kmetija? Kakšna je socialna preskrba gospodarja, kmečke žene, starcev, otrok, delavcev itd.? Iz mestnih pisarnj tega ne moremo pravilno razumeti, niti ne oceniti. Zato morajo agronom, veterinar, zdravnik in sociolog delovati na terenu na svojem pravem delovnem mestu, t. j. na kmetih. Vsak strokovnjak mora izvrševati svoj življenjski poklic tam, kjer je potreben; vas pa je najbolj potrebna premišljenega in postrtovalega dela.

Vzporedno z dviganjem življenjske ravni vasi se mora pravilno usmeriti tudi vse ostalo delovanje našega naroda. Brez naprednega rudarstva, industrije, obrti in trgovine, ter brez poštene inteligence tudi samo kmetijstvo ne more napredovati. Le tista gospodarska politika je pravilna, ki upošteva enako vse navedene delavnosti in jih poveže v trden snop napredne skupnosti.

V naslednjem bomo navedli nekaj misli o bistvu kmetije, da bi lažje razumeli njene potrebe pri obnovi ter spoznali, kako reagira na poškodbe, povzroocene zaradi vojne.

Kmetija je gospodarsko podjetje, v katerem kmet in njegova družina vložita vso svojo fizično in duševno silo, da se prebude žive prirodne sile in da narava rodi najpotrebnejšo dobrino tega sveta — hrano. Narava, ki je ne obdeluje človeške roke in je ne uravnava njegovi mozgani, taka narava je običajna divjina. Proizvodnja je sigurna le takrat, kadar imamo vse njene činitelje v svoji oblasti. Kmet je v večni borbi s naravo, ker uravnava mnoge prirodne činitelje. Čim je le en sam činitelj premočan ali nezadosten, je tudi uspeh vsega vloženega truda in kapitala zelo dvomljiv. Kmetija je živa stvar, sestavljena iz mnogih panog, ki so med seboj odvisne in povezane v gospodarsko sožitje. Zato pravi star indijski pregovor, da je tisti človek, ki zna umno upravljati kmečko posestvo, tudi sposoben, da upravlja indijsko cesarstvo. Ta pregovor ni pretiran, saj vemo, da je sodobno, napredno in urejeno kmetijstvo pravi intelektualni poklic, saj se poslužuje izsledkov vseh prirodnih ved, ki se še vedno razvijajo ter napredujejo. Zato ni vsakdo zmožen upravljati naprednega kmečkega posestva; poleg volje in veselja do dela je potrebno še široko strokovno znanje in izkustvo. To nam potrjuje primer Amerike, kjer le najzmogljivejši ostanejo doma na kmetih, manj spo-

sobni pa zapuščajo vas in odhajajo v mesto, kjer prodajajo samo svojo fizično delovno moč. Pri nas pa je ravno nasprotno; maloprostniške razmere in omejena proizvodna sredstva povzročajo, da beže iz vasi vsi, med njimi tudi najspodobnejši, ker jim majhna kmetija ne nudi možnosti, da bi mogli na njej razviti vse svoje življenjske sposobnosti. Kmetije se iz leta v leto bolj kosajo ter trgajo, tako da tudi našemu kmetijstvu že grozi nevarnost proletarizacije po kitajskem vzoru. Zato so bila pred vojno najbolj pereča vprašanja kmetijstva sledeča: izboljšanje zemlje (melioracije), zložitve posestev (komasacija) in nedeljivost kmetij (nasledstveno pravo). Isti problemi bodo važni tudi

po vojni. Poleg tega je vojna oslabilila že itak šibko moč kmetije, tako da se čutijo posledice na vseh poljih narodnega življenja in ne samo na vasi. Vsakdo jih težko občuti, brez ozira na poklic ali mesto bivališča. Zato zahtevajo splošni narodni interesi hitro in učinkovito obnovo kmetijstva, da bo nam vsem v bodoče lepo.

Znano je, da se cilji ne postavljajo zato, da se takoj in popolnoma ustvarijo. Če se počasi in preudarno podamo na pot k nekemu velikemu cilju, tedaj nam bodo že majhni uspehi dali voljo in pogum za dosego tudi največjih ciljev. Zato naj bodo sledeče sugestije skromen prispevek k velikemu cilju gospodarske obnove kmetijstva.

Stanovanjski problem kmečke družine

Stanovanjski problem kmečke družine so že pred vojno proučevali mnogi strokovnjaki v vseh državah. Vendar še danes kmečki domovi ponekod ne odgovarjajo niti najosnovnejšim življenjskim potrebam, niti sodobnim zahtevam socialne medicine, današnje arhitekture in racionalnega gospodarstva. Ker je vojna uničila večji del naše vasi, zato je problem kmečke hiše še aktualnejši in zahteva hitro ter pravilno rešitev. Pravilna rešitev stanovanjskega problema je zadeva splošnega interesa. Imela bo usodne posledice ne samo za današnjo, temveč tudi za bodočo generacijo. Z znanstvenim in statističnim proučevanjem je dokazano, da stanovanje neverjetno mnogo vpliva na biološko vrednost človeka, zlasti mladine.

Z napredkom znanosti in vzporedno z materialno in duhovno kulturo se potrebe človeka vedno večajo, zlasti z ozirom na stanovanje, v katerem človek preživi več kot polovico svojega življenja. Popolnoma naravna je ugotovitev, da stanovanje vpliva na zdravje človeka in vse njegove življenjske sile in zmožnosti. Zato raziskujemo vplive, ki jih stanovanje vrši na fizične in moralne sile ter na značaj človeka. Moderne statistike dokazujejo veliko odvisnost dolgotrajnega življenja, boleznih, kriminalnosti itd. ravno od stanovanjskih prilik; prej se je to le domnevalo. Tako pridemo do zaključka in izsledka, da stanovanje močno vpliva na oblikovanje ljudske duše, zlasti otroške. Z raziskovanji se

je dalje dokazalo, da stanovanjska beda povzroča poleg fizične tudi psihične in intelektualne degeneracije. Negativni vpliv je najmočnejši pri otrocih, pri katerih je osebnost šele v razvoju in oblikovanju. Ker predstavlja mladina biološki (razvojni) material, od čigar duhovne in fizične kakovosti zavisijo napredek, moč in bodočnost naroda, je osnovna zahteva in potreba današnje družbe, da mora hiša vsakega njenega člana zadovoljevati vsem sodobnim življenjskim potrebam.

Ceprav sta se v zadnjem času način življenja in mišljenje o njem razvijala v smeri odklanjanja individualizma, je vendar dom bil in bo ostal človeku ono intimno mesto, kjer želi najti miru in se okrepiti za vsakdanjo življenjsko borbo, ki postaja iz dneva v dan ostrejša. Dosedanji dom kmečkega človeka je malokdaj zadostil tem zahtevam.

Delo v naravi, polni sonca in čistega zraka, se smatra za najbolj zdravo. Zato je bila umrljivost na kmetih do pred nekaj desetletji mnogo manjša kot v mestu. Ko pa se je v mestu uveljavila sodobna stanovanjska higijena, tedaj se je umrljivost v njih kljub velikemu razvoju industrijskih obratov znatno zmanjšala. Tako je danes umrljivost v neposvetljeni vasi večja kakor v mestu, kljub vsem dobrotam, ki jih narava nudi. Tega je kriva zlasti velika umrljivost kmečkih otrok, posebno dojenčkov, ki so najbolj občutljivi za nehygienske razmere kmečke hiše.

Kakšen naj bo kmečki dom?

Stanovanjska hiša z neobhodno potrebami gospodarskimi zgradbami in dvoriščem tvori gospodarsko enoto, v kateri kmet z družino živi in dela. Vse te zgradbe naj bodo take, da bodo olepšavale kmetu življenje in mu lajšale delo, ker le takrat bo kmečka družina kot gospodarska in biološka enota postala močna in odurna.

Zaradi splošne važnosti, ki se pripisuje pravilni ureditvi kmetijskega doma, ni čudno, da je to vprašanje bilo in bo vabljiv predmet za raziskovanja, ki rdeče mnenja, ki si često nasprotujejo ali se celo izključujejo. Tako n. pr. zanemarljiva moderna arhitektura domačo stavbeno umetnost, kar nasprotuje mišljenju z narodom povezanih arhitektov in umetnikov. Sanitetni organi spet priporočajo čim večjo oddaljenost hleva od stanovanjske zgradbe, ekonomija časa, praktičnost in dobička-

nosnost pa zahtevajo tesno povezanost vseh gospodarskih poslopj.

Medtem ko si nekateri nazori nasprotujejo, se zopet drugi izpopolnjujejo ter združno stremijo za zvišanjem življenjske ravni kmeta, kakor tudi zdravja vse njegove družine in živine. Zato koraka asanacija kmečke okolice vzporedno z melioracijo zemlje, moderna arhitektura pa s socialno higijeno.

Kakor vidimo, vpliva na problem ureditve kmečke hiše mnogo činiteljev. Sele takrat, ko bomo vse činitelje medsebojno pravilno in skladno povezali, bo postala kmetova domačija resnično taka, kot si jo najbolj idealno predstavljamo. Tak dom bo koristil skupnosti, ker bo odgovarjal temeljnemu načelu narodnega gospodarstva, ki stremi za ustvarjenjem čim več močnih, zdravih in srečnih ljudskih bitij.

Temeljni principi pri zasnovanju stanovanjske hiše in gospodarskih poslopij

Bodisi da kmet sam osnuje kmetijsko zgradbo, bodisi da se mu predpiše splošen (standardni) tip kmečke hiše in gospodarskih poslopij, je potrebno, da se držimo neklih načel, ki so se pokazala kot zelo koristna. To je važno zlasti za obnovo zaradi vojne uničenih zgradb, za katere kmet gotovo ne bo imel toliko razpoložljivih sredstev in možnosti, da bi jih mogel takoj vse znova postaviti, popraviti in sodobnim načelom odgovarjajoče urediti. Vendar naj kmet ono, kar mu je najnujnejše, obnovi premišljeno in po nekem načrtu, da bo lahko pozneje, ko mu bodo prilike in sredstva dovoljevala, svoj načrt dokončno izvedel tako, da bosta položaj in razdelitev vse kmetije odgovarjala najnujnejšim gospodarskim in higienskimi potrebam.

Vsačemu posloju moramo določiti položaj z ozirom na one zgradbe, ki jih nameravamo pozneje zidati. Se celo pri zidanju enega samega dela poslopja moramo upoštevati poznejšo možnost prizidavanja in drugačnega medsebojnega razporeda. Zato mora kmet imeti načrt za vse zgradbe bodoče domačije v glavi, a zida naj ono, kar mu je trenutno najpotrebnejše in kar bo lahko pozneje načrtno dopolnjeval.

Da bi bilo to delo za kmeta uspešnejše, opozarjamo na glavne principe, ki jih je treba pri tem upoštevati.

Z ozirom na položaj stanovanjske hiše velja naslednje. Stanovanje naj bo obrnjeno proti jugovzhodu, stoji naj na suhem, odcednem ter sončnem mestu, ki je za-varovano pred hudimi zimskimi vetrovi.

Največji sovražnik človeškega zdravja in njegovega stanovanja je vlaga. Dokazano je, da vlažno stanovanje skrajša dolgoletno življenje in ustvarja ugodno podlago za mnoge bolezni. Če ima vlaga tako moč, da sčasoma uniči najtrdnjše gradbeni material, ki je vendar iz mrtve snovi, ali je tedaj čudno, če ji živi organizem še hitreje podleže? Ker vlaga oslabi odpornost organizma, zato se v vlažnih stanovanjih kaj kmalu vgnezdijo socialna bolezen tuberkuloza, ki je slično kot revmatizem, anemija in skrofuloza redna spremljevalka vlage.

Vlaga po se ubranimo ne le z izbiro primernega prostora, ampak tudi z načinom zidanja. Temelj naj bo iz trdega in odpornega materiala, kot je n. pr. kamen ali opeka, povezana z malto ali s cementom. Temelj mora biti dvignjen toliko, da so tla zgradbe vsaj 0,45–1 m nad zemljo. Zid je treba horizontalno izolirati s kakšno snovjo, ki ne prepušča vlage in ki ji ne dovoli, da bi se zaradi kapilarnosti dvigala iz zemlje. Tudi zračna in svetla klet pod zgradbo zmanjšuje vlažnost. Pod lesena tla nasujemo popolnoma suhega peska ali žilindre. Streha mora imeti žleb, da deževnica ne zamaka temelja.

Nadaljnji pogoj zdravega stanovanja sta svetloba in zračnost. Dokazano je, da mrčno stanovanje ne pospešuje samo razvoj bolezenskih klic, ampak da deluje tudi psihološko kvarno, ker oblikuje melanholične in mračne značaje. Sonce in zrak sta največja prijatelja človeka, ker sta sovražnika raznih bakterij, povzročiteljev raznih bolezni. Del žarkov v sončnem spektru uničuje mnoge bakterije, med njimi celo odporni bacil tuberkuloze, ki

je zavrt v voščeno prevleko, da bi bil bolj odporen proti zunanjim vplivom.

Cim svetlejšje je stanovanje, tem bolj je zdravo. Večjo svetlobo v stanovanju dosežemo z južno lego in z velikostjo oken. Svetlobna površina okna naj znaša najmanj eno desetino celotne površine tal. Okna služijo za dovajanje svetlobe, pa tudi za dovajanje potrebnega zraka, ki se mora stalno obnavljati. Obnavljanje je potrebno zaradi dovajanja kisika, ki ga vdihavamo in ki ga kri potem raznaša po vsem telesu. Tam se spaja z drugimi snovmi in osvobodi energijo v obliki toplote, ki nam greje telo in omogočuje delo. Slično se uporablja kisik tudi pri gorenju lesa ali oglja, kajti gorenje je vedno spajanje neke snovi s kisikom. Končni produkt je vedno toplota, ki se lahko s pomočjo pare ali elektrike pretvori v delo. Upoštevajmo, da ljudje, živali, ogenj in razsvetljiva (razen električne) trošijo življenjsko pravo — kisik, ki ga moramo v zaprtih prostorih z zračenjem nadoknaditi. Da se zavarujemo pred izenačenjem zunanje in notranje temperature, naj bodo v naših krajih okna vedno dvojna.

Stanovanje mora biti toploti telesa in okolice primerno segreto. Živina si sama greje hlev, ker ji služi kot izvor toplote njeno telo, v katerem se presnavljajo in spajajo s kisikom velike količine hrane.

Kakšni naj bodo prostori kmetovega stanovanja?

Veža (predsoba) služi, da praktično poveže notranje prostore stanovanja in da ublaži razliko zunanje in notranje temperature. V veži odlagamo zgornjo obleko, si očistimo obutev pred vstopom v sobo; čez noč puščamo v njej obutev, da nam ne kvarijo zraka v spalnici. Tla veže so lahko tudi iz betona ali opeke, zalite s cementom. V veži naj bodo tudi obešalniki, pred vrati pa predpražniki.

Kuhinja mora biti najbolj obširen prostor kmetovalčeve hiše, saj to zahteva njena oprema in njen namen. V njej se poleg ljudske hrane pripravlja tudi del živinske hrane, predvsem v manjših gospodarstvih. Opremljena naj bo z udobnimi pripravami za kuhanje jedi in peko kruha; za toplo vodo naj ima primeren rezervar, ki je zvezan s pripravami za kuhanje in daje obenem tudi toplo vodo mlekarni in kopalnici. Tla naj bodo zaradi lažjega čiščenja iz betona ali s cementom zalite votle opeke. Prostor okrog štedilnika, kjer se gospodinja največ giblje, mora biti zaradi mrzlih tal pokrit z deskami. Prav je, da kuhinja nima zaradi neprijetnega duha in pare, s katero je nasičen kuhinjski zrak, direktne zveze z nobenim stanovanjskim oddelkom. Primeren je vhod skozi vežo, vendar je potrebna tudi povezanost s šrambo, z mlekarno in s kletjo. Kuhinja mora biti svetla, zračna in čista.

Dnevna soba je prostor, v katerem kmet in njegova družina preživi del dneva, kjer družina je in sprejema goste. Zato je potrebno, da je dnevna soba prostorna in praktično nameščena. Ker je v njej največji promet in da čiščenje ne bi bilo

Stanovanjske zgradbe ogrevamo s kurjenjem goriva v pečeh, ki segrevajo zrak in sobne stene. Tako nadoknadimo izgubo, nastalo pri vhaianju toplote skozi zid, okna in vrata. Hiša bo zadovoljevala naše zahteve glede toplote in bo racionalno varčevala z njo, če smo pravilno izbrali položaj zgradbe, zavetje pred vetrom, zadostno debelino zidu, uporabili dvojna okna itd. Za segrevanje stanovanja so najbolj priporočljive lončene peči, ker enačkomerno in dalj časa oddajajo toploto.

Stanovanje je higijenično, če je prostorno ter svrhi in potrebi stanovanca primerno razdeljeno. Prenaseljeno stanovanje je nezdravo in dokazano je, da so posledice takega stanovanja razne bolezni, kot n. pr. bolezni prebavil, tifus, paratifus in disinterija. Kot prenaseljeno stanovanje smatramo ono, v katerem so v eni sobi več kot dve osebi ali če ni na eno osebo vsaj 20 m² zračnega prostora. Jasno je, da morajo imeti večje družine in gospodarstva tudi sorazmerno večje stanovanje.

Vendar mora vsako stanovanje, bodisi veliko ali malo, obsegati določene prostore, ki so z ozirom na njihov namen praktično in po higienskih načelih opremljeni. Tako mora imeti vsako normalno kmečko gospodarstvo sledeče prostore: predsobo, kuhinjo, dnevno (delovno) sobo, potrebno število spalnic, šrambo za živila, šrambo za mleko, kopalnico (pralnico) in stranišče. Vsi ti prostori morajo biti praktično razporejeni in med seboj povezani.

otežkočeno, zato naj ne bo v njej nepotrebne navlake. Za segrevanje je primerena naša kmečka peč, ker je ekonomična in higijenska.

Spalnice morajo biti na sončni strani. Oprava naj bo enostavna, toda praktična. Na osebo mora biti 20 m² zraka. Uporabljajo naj se izključno le za spanje, vsled česar kurjenje ni neobhodno potrebno.

Mlekarna mora biti praktično zvezana s kuhinjo in s hlevi. Tla naj bodo iz opeke ali iz betona, a stene naj bodo do višine 1,50–2 m pokrite z emajliranimi ploščami ali z betonsko prevleko. Tla morajo biti nagnjena, da voda lahko odteka pri vsakodnevnem čiščenju. Toplo vodo preskrbuje rezervar iz kuhinje.

Kopalnica, ki je obenem lahko tudi pralnica, naj bo urejena slično kot mlekarna in tudi toplo vodo naj sprejema na isti način. Opremljena naj bo s tušem ali s kadjo.

Šramba naj bo dovolj prostorna. Tla so lahko popločena z opeko. V njej naj bodo razvrščeni zaboji za moko ter potrebne police za posodo in za vkuhano sadje in sočivje. Šramba mora biti v direktni zvezi s kuhinjo ter po možnosti tudi s podstrešjem in s kletjo.

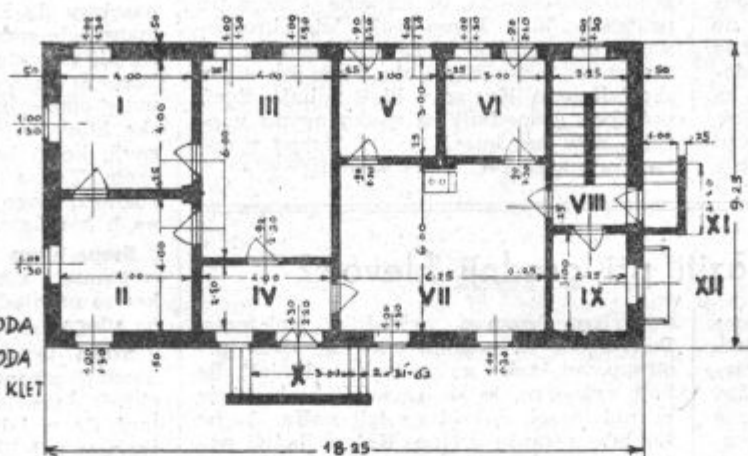
Stranišče zgradimo na primernem kraju dvorišča, če pa razpolagamo z vodovodom, v stavbi sami. Jama mora biti obzidana in stene nepropustne, stranišče pa naj bo betonirano zaradi lažjega čiščenja.

Podstrešje naj služi kot skladišče žita in drugih pridelkov. Radi tega moramo že

TLORIS PRITLIČJA HIŠE

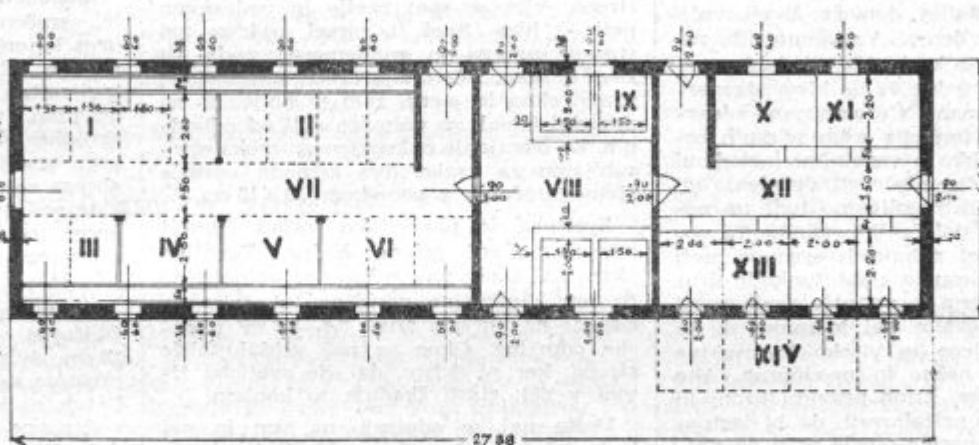
1:200

- I SPALNICA
- II SPALNICA
- III DNEVNA SOBA
- IV VEŽA
- V MLEKARNA
- VI PRALNICA
- VII KUHINJA
- VIII STOPNIŠČE
- IX SHRAMBA
- X TERASA GL.VHODA
- XI TERASA GOSR.VHODA
- XII ZUNANJI VHOD V KLET

TLORIS GOSPODARSKEGA POSLOPJA 1:200

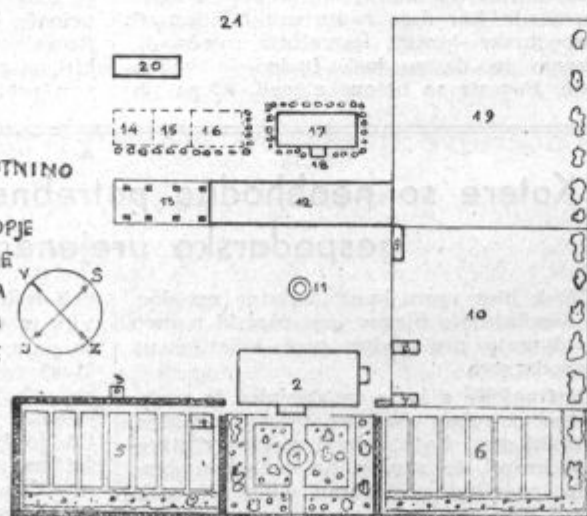
- I KRAVE
- II KONJI
- III JUNICE
- IV TELETA
- V ŽREBETA
- VI VPREŽNA ŽIVINA
- VII HODNIK ZA SNAŽENJE
- VIII PRIPRAVA HRANE
- IX SILOSI
- X PRASCI
- XI PRAŠIČI ZA REJO
- XII HODNIK
- XIII PLEMENSKE SVINJE
- XIV IZPUST ZA SIS. PRASCE

SITUACIJA DVORIŠČA

1:1000

- 1 VRT
- 2 HIŠA
- 3 STRANIŠČE
- 4 ČEBELNJAK
- 5 ZELENJAVNI VRT
- 6 ZELENJAVNI VRT
- 7 LEDENICA
- 8 KOKOŠNJAK
- 9 KORUZNJAK
- 10 TEKALIŠČE ZA PERUTNINO
- 11 VODNJAK
- 12 GOSPODARSKO POSLOPJE
- 13 SHRAMBA ZA ORODJE
- 14 OGRADA ZA ŽREBETA
- 15 -"- -"- TELETA
- 16 -"- -"- KRAVE
- 17 GNOJIŠČE
- 18 GNOJNA JAMA
- 19 TEKALIŠČE ZA SVINJE
- 20 KOZOLEC
- 21 DVORIŠČE

Pričujoče slike predstavljajo tlorise kmečke hiše, gospodarskega poslopja in dvorišča. Načrt kmečke hiše upošteva prilike v večjih naseljih, kjer je varnost zadostna in kjer polaga lastnik večjo važnost na zunanost in izrabo prostora. Pri domačijah, ki stoje na samoti, pa nam je ideal, da se hiša zapre če le mogoče z enimi odinimi vrati. Tudi ne rabimo reprezentativnega vhoda s ceste strani, temveč nam zadostuje en sam vhod, ki ga uporabljamo za vse potrebe. Marsikdo bo tudi pogrešal, da v dnevni sobi ni predvidena naša častitljiva kmečka peč. O praktičnosti te peči obstoje različna mnenja in v določenih prilikah imajo prav tisti, ki opcašajo tej naši kmečki peči neekonomičnost. Tako bi mogli navesti še mnogo drugih nevšečnosti gornjega načrta. Zato imejmo pri presoji vedno pred očmi, da se splošno veljavni načrt nikoli izdelati ne more. Naša namera je bila samo, da pokažemo, kako je treba razne prostore v hiši in na dvorišču povezati med seboj, upoštevajoč načela v pričlenih člankih, da bodi kmečki dom praktično in udobno urejen. Po istih načelih pa si mora vsak sam napraviti načrt, kjer bo upšteval še krajevne in druge prilike, od katerih je ureditev domačije odvisna.

pri izdelavi načrta za hišo predvideti dovolj močno konstrukcijo zgradbe, da bo vzdržala večjo obtežitev na podstrešju. Vhod mora biti širok in dostopen vozovom. Zaradi svetlobe in zračenja naj ima podstrešje nekaj oken. Računa se, da za 4 do 5 hl žita zadostuje 1 m² poda, ako se žito po mletenju prosto razsuje, da bi se dovoljno osušilo. Ker podstrešje služi tudi za shranjevanje suhega mesa in drugih zalog, zato naj ima s kuhinjo zvezo v notranosti zgradbe, da se s tem olajša delo gospodinj.

Klet mora biti prostorna, svetla in suha. Globino odloča višina podzemne vode, ker klet ne sme doseči gladine talne vode. Velikost kleti je odvisna od površine vinograde, sadovnjaka in količine krtoljastih pridelkov, ki jo bomo vsako leto shranjevali. Zunanji vhod mora biti dostopen vozovom in toliko širok, da lahko spravimo skozenj sode. Ker se v kleti nahaja živež, potreben gospodinj za vsakodnevno uporabo, zato naj ima klet tudi dohod v notranosti zgradbe.

v teku časa tudi razgrize mlečna kislina iz ensilaze, če z njo krmimo živino.

Tla hleva naj bodo zaradi lažjega čiščenja in večje snaznosti iz betona, ki naj bo nasekan, da živini ne drči. Vsled mrzlega materiala moramo uporabljati veliko steli ali pa obložiti ležišče z lesenimi plohi. Toplejši je pod iz navpično postavljene votle opeke, zalite s cementom. Za konjske hleve so zelo priporočljiva tla iz borovih kock, kot so v uporabi na Gorenškem. Tla so topla in elastična, kar je koristno za noge. Vsaka tla naj bodo nagnjena h kanalu za odvajanje gnojnice.

Stene hleva so najboljšje iz opeke, slabše iz kamna, iz betona pa niso priporočljive, ker so prehladne in se na njih kopiči zračna vlaga.

Strop je najbolj prikladen, če so na spodnji strani tramov pribite letve ali okrajki, prevlečeni s trsjem in nato ometani, da se lahko belijo. Na zgornji strani tramov položimo debele deske, ki služijo kot tla podstrešja. Tak strop je toplel in iz njega nikoli ne kaplja zvođenela para. Podstrešje uporabimo za shranjevanje živinske krme.

Racionalen svinjak mora biti toplel, svetel, zračen, suh in čist. To so zahteve, brez katerih ne more biti racionalne svinjereje. Zlasti kulturne pasme zahtevajo higijenične svinjake. Glede kraja, kjer jih gradimo, velja isto kot za vse ostale zgradbe. Mesto naj bo vedno blizu skupnega gnojišča. Od mestnih prilik in od obsega svinjereje zavisi tudi material, iz katerega bomo svinjak zidali. Primerni in poceni so leseni svinjaki. Vedno moramo predvsem paziti na snaznost, ker so prašiči zelo nagnjeni obolenju.

Kurnik naj bo praktičen in higieničen. Običajna višina znaša 2 m. Tla naj bodo 30 cm dvignjena iznad zemlje. Površina prostora za posamezne kokoši meri 0,5 m². Letve, na katerih kokoši sede, morajo biti vodoravne, zaobljenih robov ter 60 cm dvignjene od tal in prav toliko oddaljene druga od druge. Njih debelina naj bo 5 do 7 cm. Za pet kokoši, ki nesejo jajca, je dovolj eno gnezdo.

Čebelnjak naj ima vsako kmečko gospodarstvo, ker čebelarstvo deluje vzgojno in človeka poplemeniti, poleg tega pa mu prinaša koristi z medom, voskom in oplodjevanjem sadnih dreves. Čebelnjak mora biti na sončnem in mirnem kraju, zavaran pred vetrom.

Na kaj moramo paziti pri gradnji hlevov?

Pri grajenju ali obnavljanju hlevov moramo kot pri vsakem kmetijskem delu imeti pred seboj končni cilj, to je olajšanje dela in dobiček. Da bo delo čim lažje, mora biti hlev praktičen za izvrševanje dnevnih opravkov, njegovi prostori morajo biti medsebojno z najkrajšimi prehodi povezani in oddaljenost od stanovanjske hiše mora biti taka, da najbolj odgovarja higijeni, preglednosti in gospodarskemu izkoriščanju časa.

V hlevu preživijo domače živali večji del svojega življenja. Vzajamo jih zaradi gospodarskih koristi, ki jih lahko pričakujemo samo tedaj, če bo hlev odgovarjal svojemu namenu. Če smatramo zdravje kot skladno funkcijo vseh telesnih organov, tedaj lahko z vzgojnimi metodami glede dosege večje mlečnosti, debelenja ali zgodnje dozorelosti vplivamo tudi na potlačeno funkcijo določenih organov. Ta povečana delavnost nekaterih organov moti ravnotežje v telesu in slabi funkcijo drugih organov. S tem se zmanjšuje odpornost telesa proti boleznim, saj je znano, da so ravno oplenjene in visoko kakovostne pasme najbolj nežne in neodporne. Ako hlev ni primeren, kljub pravilni hrani in negi ne smemo pričakovati, da bi lastnosti te kulturne pasme mogle priti do pravega gospodarskega izraza in dati pričakovane koristi.

Pri izbiri mesta za hlev veljajo ista pravila kot pri izbiri mesta za stanovanjsko zgradbo.

Ko delamo načrt za hlev, se vprašajmo, za kolikšno število in za kakšne živali je namenjen, da ne napravimo napak, ki bi jih pozneje ne mogli več popraviti. Ako je hlev premajhen, tedaj živali trpijo na pomanjkanju zraka in prostora, če pa je prevelik, se pozimi ne more zadostno segreti, ker ga ogreva živina sama s svojim telesom. Prav tako kot grejemo pozimi stanovanje z drvmi ali s premogom, tako tudi hlev segrevamo ali kurimo z živinsko hrano, toda peč je žival sama. Proizvedena toplota mora biti tako velika (15—20° Celzija), da se z njo ne segrejejo le zrak in stene, temveč, da se nadoknadi tudi tista neizbežna izguba toplote, ki nastane zaradi uhajanja zraka skozi strop in stene ter odpiranja vrat.

Razen toplote je zrak drugi najvažnejši činitelj za zdravje domačih živali. Zrak se troši in kviri z dihanjem živine, znojenjem telesa, z razkrajanjem dušičnih organskih snovi in z razsvetljavo (razen električno). Povprečno porabi odrasla žival na uro 30 m³ zraka. Če se ogljikova kislina dvigne od 0,04% (kolikor je vsebuje čist zrak) na 4%, tedaj postane nevarna za zdravje; zato mora imeti higijeničen hlev možnost stalnega zračenja. Cirkulacija zraka v hlevih je zelo komplicirana in

podvržena znanim naravnim zakonom. Pokvarjeni in segreti zrak se zbira pri stropu, od koder ga je treba odvajati. Še bolj važno pa je, da se sveži zrak, ki je pozimi mrzel, dovaja na tak način, da ne škoduje zdravju živine. Kot najboljši način dovajanja zraka se je uveljavilo dovajanje po zavrtih kanalih skozi stene hleva. Kanal ima vhod na zunanji strani pri dnu zida in vodi sprva vodoravno, nato se vpogne in vodi navpično do bližine stropa, kjer se spet zavije in vodoravno pelje v hlev. Svež in mrzel zrak se pri stropu segreva in enakomerno pada ob steni k tlom. Ker uhaja precej zraka skozi vrata, okna in stene, zato je bolje, da so dovodni kanali za polovico ožji od odvodnih. Za odvajanje pokvarjenega zraka uporabljamo za vsaka dva komada odrasle živine zračnico s presekom 15×15 cm.

Svetloba je prav tako važen činitelj zdravja, zlasti mlade živine. Površina oken naj znaša povprečno eno petnajstino do ene dvajsetine površine tal, tako da odpade na odraslo žival 0,4—0,5 m² okenske odprtine. Okna se naj vzdigajo bliže stropa, ker ni dobro, da sije svetloba živini v oči; zlasti škoduje to konjem.

Vrata naj se odpirajo na ven in naj bodo tako obsežna, da se žival ob nje ne rani. Širina vrat (dvokrilnih) naj bo do 1,5 m, enokrilnih 0,90 m, višina približno 2 m. Prag mora biti nizek.

Jasli se gradijo iz različnega materiala in v različnih oblikah. V zadnjem času se izpopolnjujejo z napravami za avtomatično napajanje, kar daje razen praktičnih tudi gospodarske koristi (povečana mlečnost). Glavno je, da so jasli trajni in vedno čiste. Pogoste so betonske jasli, ki pa jih

Katere so neobhodno potrebne dodatne zgradbe gospodarsko urejenega hleva?

Vsak hlev mora imeti dodatne zgradbe, ki dopolnjujejo njegov gospodarski namen in dvigajo proizvodno moč kmetijskega gospodarstva.

1. **Gnojišče z jamo za gnojnico** je neobhodno potreben dodatek vsakemu hlevu. Hlevski gnoj bo vseboval največ rastlinskih hranil, če z njim na urejenem gnojišču pravilno postopamo. Gnojišču običajno določimo mesto na severno-vzhodni strani zaradi manjše izpostavljenosti soncu. Če to ni mogoče, moramo skrbeti, da ga od neposrednih solčnih žarkov zaščitimo z drevjem, ki ga v bližini gnojišča zasadimo. V to svrho izberemo topolo ali akacijo, ker njhova korenina prenese gnojnico. Primerna oblika gnojišča je pra-

vokotnik. Velikost odredimo po vrsti, številu in starosti živali. Za odraslo žival, ki se pase, predvidimo površino 2 m², za isto žival pri hlevskem hranjenju okoli 4 m², za mlade živali in drobnico pa 0,5 do 0,75 m². Globina gnojišča znaša običajno 0,5 do 1,20 m. Beton je najboljši material za gnojišče in za gnojno jamo. Dno gnojišča mora biti nagnjeno k gnojni jami. Debelina betona na dnu naj bo 20 cm. Stranice gnojišča naj segajo okoli 30 cm iznad dvorišča ter naj imajo zgoraj debelino stranic okoli 20 cm, a pri dnu okoli 30 cm.

Gnojna jama se zgradi navadno med hlevom in gnojiščem. Debelina betonske stene in dna naj bo najmanj 20 cm. Pro-

stornina jame se začne računati od točke, kjer se v njo steka gnojnica iz gnojišča. Za odraslo žival rabimo približno 0,5 m³ prostornine. Dno jame pogreznemo običajno za 1–2 m nižje, kot je dno gnojišča. Površina vodoravnega preseka gnojne jame je enaka 1/20 površine celega gnojišča.

2. Silos je drugi neobhodno potreben dodatek vsakega racionalnega hleva. V njem konzerviramo zeleno živalsko krmo za zimsko prehrano. Velikost silosa izračunamo na podlagi števila živine in količine dnevnih obrokov v času zimskega hranjenja. Če pokladamo dnevno odrasli živali 20 kg ensilaže tekom 180 dni, tedaj potrebujemo 36 q ensilaže. 1 m³ drži okoli 7 q ensilaže. Za 36 stotov ensilaže potrebujemo torej okoli 5 m³ prostora. Ensilažo lahko pripravljamo v siloznih stolpih ali v siloznih jamah. Za kmečka posestva so priporočljive silozne jame, ker so cenejše, lažje izvedljive in tudi pri uporabi enostavnejše. (Razen tega se v jamah lahko pripravljajo različna hrana za različne vrste živali.)

Silos mora biti zgrajen iz betona, ne propusten, pokrit in možno mora biti v njem hrano stlačiti. Pripravnica silozna jama ima te dimenzije: 3 m globine (2 m pod in 1 m nad zemljo), prerez 1,5 × 2 m, kar da 9 m³ prostornine. Za večje število živine gradimo seveda večje število po-

trebnih jam, ki tvorijo potem baterijo. Debelina stenskega zida jame naj bo 30 cm, a poda 25 cm. Kjer je talna voda precej visoka, tam se mora zgraditi nadzemski silos. Polnjenje takšnega silosa je težje, ter hrana v njem pozimi rada zmrzne. Praktičen je silos z železnim pokrovom, ki je tako zgrajen, da zrak v silos ne more vhajati, temveč le iz njega (patent »Moravia«).

3. Pripravljalnica krme je prav tako zelo potreben del hleva, ker se v njej pripravljajo, reže, meša in moči hrana za živino. Velikost pripravljavnice določimo po številu živali in po inventarju (slamorenica, reboznica itd.), s katerim mora biti opremljena. Tla morajo biti radi lažjega čiščenja iz betona. V pripravljavnici naj bo poleg slamorenice, zaboja za krepko hrano, omare za vprežni pribor in zdravila, tudi bazen za vodo. Vodo rabimo posebno pozimi za napajanje, pa tudi za pranje, za pripravo solne raztopine za močenje hrane, za razredčenje melase itd. V pripravljavnici se lahko vzdajajo silozne jame, kar je zelo praktično zaradi bližine hranjenja in ker je silos pod streho, kjer krma ne zmrzuje. Iz pripravljavnice je izhod na parno, kjer je spravljena krma. Pri izdelavi načrta za hlev pazimo, da bo imela pripravljavnica neposredno zvezo z vsemi hlevi.

radi neprijetnega duha, deloma radi mrčesa in eventuelnih živalskih bolezni ter okužb. Oba navedena nazora sta pretirana. Sodobno kmetijo moramo pravilno razumeti in v njej gledati umno organizirano pridelovalno podjetje, v katerem so smotno povezani vsi proizvodni činitelji. Med temi činitelji sta najvažnejša: čvrsto zdravje kmeta in njegove družine, ter čim večja produktivna sposobnost njegovega podjetja.

Toda tem osnovnim potrebam moremo zadostiti samo, če upoštevamo vse dobre strani teh dveh nasprotnih mišljenj in jih tako vskladimo, da odgovarjajo končnemu cilju narodnega gospodarstva: čim več zdravih in gospodarsko močnih kmetov. Ta problem zasluži upravičeno našo največjo pozornost in ga moramo podrobno razmisliti.

Najglavnejša gospodarska poslopja so hiša in hlevi, kajti med njimi je največji dnevni promet. Razen njih je zelo važen gospodarski in zdravstveni činitelj voda, katero potrebujemo v enaki meri v hiši, kot v hlevih. Kjer ni skupnega vodovoda ali izvirne vode, tam so vodnjaki najpogostejši dobavitelji vode. Dnevne potrebe vsake kmetije za vodo so zelo velike. Računa se, da rabi kmetija v velikosti 10 ha dnevno okoli 1000 l vode. Iz tega vidimo, da se izplača zgraditi ob bližnjem izviru rezervar za vodo in napeljati vodovodne cevi v hišo in druga gospodarska poslopja. Ako treba, polnimo rezervar z vodo s pomočjo sežalne ali tlačilne črpalke. Kjer ni mogoče urediti domačega vodovoda, tam je potrebno postaviti vodnjak v sredino poti med hišo in hlevi.

Po higijenskih predpisih mora biti vodnjak oddaljen vsaj 10 m od stranišča, gnojišča ali sličnih mest. Ta razdalja zadostuje, da se voda pri pronicanju skozi zemljo popolnoma razkuži. Zato smo v našem načrtu odredili oddaljenost vodnjaka od hleva in od hiše enako veliko, t. j. po 10 m. Tako bi bila stanovanjska hiša oddaljena od hlevov približno 20 m. To niti ni prevelika oddaljenost za gospodinjstvo, ki opravlja v hlevih skoro vsa dela, pa spet je dovolj velika, da se pred vstopom v hišo očistijo čevlji od hlevskega blata in da se obleka prezači od hlevskega duha. Druge gospodarske zgradbe smo razmestili tako, kot smatramo, da je najbolj primerno (glej načrt). Zlasti moramo paziti, da se gospodinjstvo olajša delo, saj je znano, da je ona preobložena z njim. Iz kuhinje ima dostop vseh posod, v mlekarino, pralnico, podstrešje, klet, v hleve, do kurnika, v ledenico in na vrt, tako da so ji vsi objekti, kjer ima delo, čim bližje pri roki. Koš za koruzo je blizu prašičev, shramba za orodje je blizu vprežne živine, gnojišče blizu hleva, shramba za seno (kozolec) blizu živinskih ograd, a vendar toliko oddaljena od hleva in ostalih zgradb, da zaradi hitre zapaljivosti in nevarnosti pred požarom ne ogroža drugih zgradb. Čebelnjak je na mirnem, sončnem in zavarovanem kraju.

Se enkrat ponavljamo: pri zasnovanju nove ali pri obnovi deloma porušene kmetije moramo izdelati temeljito premišljen načrt, po katerem bo bodoča kmetija predstavljala močno gospodarsko in življenjsko razvojnó enoto, a vse kmetije skupaj krepko narodno silo, ki si bo lažje utirala pot k napredku kot v preteklosti. Naši nasledniki nas bodo sodili po našem delu in zato dokažimo, da smo dorasli zahtevam časa, v katerem živimo!

Ostale gospodarske zgradbe

Razen hleva mora imeti napredna kmetija še nekatera poslopja, ki spopolnjujejo njeno gospodarsko uporabnost.

1. Shramba za poljedelski inventar je prepotrebno poslopje vsakega urejenega gospodarstva, ker nam varuje dragoceno poljedelsko orodje in stroje. Širina shrambe naj bo 5–6 m, a višina 3–4 m. Površina shrambe se izračuna po velikosti posestva in sicer se rabi okoli 4 m² na 1 ha za posestva do 20 ha, a za večja nekoliko manj.

2. V predelih alpskega podnebja z mnogimi padavinami so potrebne shrambe (kozolec, pojata, itd.) za spravljane sena. Velikost izračunamo po proizvodnji krme.

Konstrukcija je lahko enostavna in iz cenejšega materiala (les).

3. Koš za koruzo je potreben za sušenje in spravljane koruze v storžu v ravninah, kjer se pridelava več koruze. Sicer osušimo koruzo na svislih, spravimo jo pa po oluščanju v kašči. Pod koša vzdignemo v višino 0,80–1 m od zemeljske površine; njegova notranja širina naj bo 0,80 m, višina 2–2,5 m, a dolžina po potrebi. Za 10 hl je potrebna prostornina 1 m³.

4. Kot ledenica služi do 2 m globoka jama v zemlji, ki je pokrita z debelo streho iz slame, trske ali nasute zemlje. 1 m³ prostora sprejme okoli 500 kg ledu. Prostornino določimo po svoji potrebi.

Kakšen naj bo razpored zgradb v kmečkem dvorišču?

Praktičnost ter varčevanje s časom in delavno silo so osnovni gospodarski činitelji vsake proizvodnje. Zato bo kmečko dvorišče z gospodarskimi zgradbami tem sposobnejša in močnejša gospodarska enota, čim bolj premišljeno in praktično bodo zgradbe med seboj povezane.

Da to dosežemo, moramo vnaprej določiti namen vsaki posamezni zgradbi, pri čemer upoštevamo vsa dnevna opravila, katera v njej vršimo. Na podlagi te ugotovitve odredimo njen odnos in razdaljo napram ostalim zgradbam, s katerimi je po svojem namenu v zvezi. Smoterni razpored vseh zgradb je eden najglavnejših pogojev za pravilno delovanje celokupnega gospodarstva, ki predstavlja živo tovarno za ustvarjanje življenjskih dobrin.

Vsakdo, ki je kdaj pregledal kakšno tovarno, kjer se kaj izdeluje ali predeluje, je lahko opazil, da delajo tam vse pre-

mišljeno in načrtno, ker le tako v najkrajšem času čim več izdelajo. Čim bolj premišljeno je vse delo organizirano, tembolj dobičkanosna je tovarna. Sličen službi je tudi s kmečkim gospodarstvom; tudi tukaj moramo razen na izdelavo in na gospodarstvenost misliti hkratu na higieno. Gospodarstvenost in higiena sta dva pojma, ki jih moramo med seboj tako povezati, da ne bo kmečko posestvo samo higijenično, temveč tudi ekonomično. Pogosto srečamo mnenja in načrte, po katerih naj bi bila stanovanjska hiša pod isto streho s hlevom. V zagovor te svoje teze navajajo štednjo s časom pri oskrbovanju živine, kmetovo ljubezen do svojih živali in željo, da čuti njih bližino, da jih ima vedno pred očmi, itd.

Sanitetni organi isto tako pretiravajo in zahtevajo čim večjo oddaljenost hleva in gnojišča od stanovanjske hiše, deloma

Obnova kmetijske proizvodnje z racionalizacijo

Kot je kmečka proizvodnja odvisna od ritma, pogojev prirada, tako so tudi posamezne veje proizvodnje odvisne druga od druge, a vse skupaj od kmeta, t. j. od njegove življenjske in umske sposobnosti. Čim bolj sposoben je kmet, tem več proizvaja. Dokazano je, da raste sposobnost pridelovanja s povišanjem življenjske ravni človeka. Življenjska raven našega kmeta bo dosegla svoje normalno višino, kadar bo znal racionalno pridelovati gospodarske dobrine s sodobnimi sredstvi in sicer na kmetiji, ki bo obsegala zadostno površino ter bo opremljena s primernimi gospodarskimi zgradbami. Šele tedaj bo zavzel kmet ono pravo mesto med drugimi stanovi, ki mu pripada.

Če bi hoteli odgovoriti na vprašanje, kakšna naj bo kmečka proizvodnja, tedaj bi našli samo en pravi odgovor: čim racionalnejša!

Racionalizacija je zboljšanje delovnih načrtov na vseh polih človeškega delovanja, vendar tako, da se njeni rezultati ne občutijo samo na gospodarskem polju, temveč tudi na družbenem in socialnem. Kmečka proizvodnja bi torej bila takrat racionalna, kadar bi na lahek hiter in cenen način pridelala dosti odličnih proizvodov. S tem bi bila zadovoljna kmet in meščan. Kmet — proizvajalec — bi svojo življenjsko moč mnogo manj izrabljal, meščan — potrošnik — pa bi užival okusne proizvode po zmerni ceni. Samo tedaj, če se uskladijo gospodarski interesi s socialnimi, bo racionalizacija dosegla svoj končni cilj.

Preden prične kmet z racionalizacijo v svojem življenjskem poklicu, je nujno, da najprej svoje delo dovede v logično harmonijo s svojo okolico. Okolica kmeta so vsi drugi ljudje in priroda, ki je obenem njegova delavnica.

Zamisel in preudarnost sta osnova vsakega dela in zato tudi racionalizacije in hkratu merilo za stvarno vrednost vsakega človeka. Kajti, tisti človek, ki pravilno misli in trezno presoja, si bo vedno našel svojo pravo življenjsko pot, zavedal se bo svojega družbenega položaja in imel bo razvit čut za delo in dolžnosti do skupnosti. Ker je vsak človek potrošnik, zato mora nujno biti tudi proizvajalec, če hoče, da obvelja načelo pravične zamene dobrin in s tem tudi temeljni moralni zakon — pošteno delo. Če je delo pošteno in pravilno organizirano, mora prinesiti sadu, kakor ga obrodijo pravilno negovano sadno drevo. Naše pošteno in marljivo delo bo uspešnejše, ako se bo naslanjalo na znanost, ki je temelj vsemu napredku, pa tudi kmetijskemu. Ker znanost nikogar ne izrablja, temveč vsakomur koristi, zato jo moramo smatrati kot neke vrste religijo nas vseh. Znanost iz dneva v dan napreduje, se spopolnjuje in menja; vzporedno z njo se morajo menjati tudi dosežanje metode dela. Kmet, ki želi napredovati, mora biti elastičen in mora stare metode dela zamenjati z novimi, sodobnimi, racionalnejšimi. Včerajšnji kmet je garal in uporabljal predvsem svojo telesno moč, današnji pa dela več z glavo, z možgani! Dandanes se plačuje le rezultat nekega dela, ne pa napor in trud, ki je v njega vložen. Pšenica s srpom ali s strojem pokošena, ima isto ceno, kljub temu, da je žetva s strojem mnogo cenejša in zato tudi dobiček večji. Zato mora kmet korakati vzporedno z znanostjo, popolno-

ma izkoristiti njene izsledke in ji brezno gojno zaupati.

V nekem delu imamo le tedaj uspeh, če do potankosti poznamo njegovo bistvo. Šele tedaj lahko za izvedbo izdelamo pravičen načrt; nikdar pa ne smemo pri izvedbi uporabljati enega in istega recepta ali šablone. V kmetijstvu imamo namreč vedno opraviti z živimi bitji, pa četudi bile to nevidne bakterije. Vendar pa obstojajo neka načela za racionalno delo, ki so se pokazala koristna. Zato bomo nekatera na kratko opisali.

Vsak, ki sestavlja kakšen gospodarski načrt, mora biti sposoben predvideti dogodke in iz raznih okoliščin sklepati o gospodarstvenosti svojega dela. Zato mora napreden kmet pri sestavljanju setvenega načrta predvideti in poznati okoliščine, ki vplivajo na ceno, da bo lahko ocenil, katero rastlino se mu najbolj izplača kultivirati. Nekdaj se kmet ni zanimal, koliko je zasejanega pšenice v sosednji vasi, današnji kmet pa mora vedeti, kaj in koliko je zasejanega ne le doma, temveč tudi daleč preko morja. Ravno ameriška pšenica lahko voliva na ceno pšenice, ki bo dozorela na njegovi njivi.

Organizacija je osnovni in prvi pogoj za uspeh vsakega dela. Razumen gospodar organizira svojo kmetijo tako, da vsi činitelji skladno delujejo za dosego skupnega proizvodnega cilja. Tako organizacijsko delo, kateremu mora gospodar posvetiti vso svojo pozornost, je pravočasna preskrba s semenom, gnojem, orodjem, živino, delovnimi silami itd. Organizacijska sposobnost se pokaže tudi v razdelitvi dela. Radi raznovrstnosti dela in neodložljivosti njegove izvršitve je pravilna razdelitev dela v kmečkem gospodarstvu bolj važen činitelj gospodarstvenosti kot v drugih proizvodnjah. Vse na svojem mestu in ob svojem času — mora biti osnovna misel pravega gospodarja.

Inicijativa je v kmetiji prav tako, če ne še bolj potrebna, kot v katerikoli drugem podjetju. Kmetovo delo ni šablonsko in ga je težko mogoče nadzirati. Smisla za inicijativo si ne moremo pridobiti v kratkem času. Zato moramo že pri kmečki mladini čimprej prebuditi duh inicijative, pozornosti in ljubezni do dela.

Zapovedovanje je takrat koristna zmožnost gospodarja, če navaja njegove delavce k poštenemu in vestnemu delu, ne ubija pa jim volje in veselja do dela. To je mogoče edino tedaj, če gospodar točno ve, kaj hoče doseči in kaj ter koliko lahko zahteva od delavcev.

Gospodariti v ožjem pomenu, t. j. varčevati z izdatki, kjer je treba, je umetnost. Če se hočemo izogniti nepotrebnim stroškom, moramo vedno računati in vsak

posel s svinčnikom v roki začeti in končati.

S knjigovodstvom gospodar izsleda uspeh opravljenega dela in ugotovi računsko sliko kmetije. Še iz sv. pisma nam je ostal v spominu koristen nasvet, ki pravi: »Vse kar daješ, zračunaj in izmeri, a zapiši v knjigo vse, kar daješ in kar sprejemaš.« Če kmet vestno zbira podatke in računa, tedaj lahko ve, koliko ga stane liter mleka ali 1 kg pšenice. Edino knjigovodstvo nam odkriva naše napake in nas navaja k preudarni in dobičkanosti proizvodnji.

Pri racionalizaciji naše kmečke proizvodnje ne smemo pozabiti važne okolnosti, katero radi zanemarjamo pri izdelavi načrtov o napredku kmetijstva. Ta važna okolnost, vredna vse pozornosti in upoštevanja, so dragocene in velike izkušnje našega kmeta, ki si jih je v stoletjih nabral. Borba s prirodo in z okolico je kmeta naučila potrebne opreznosti, katere je ravno v kmetijstvu zelo umestna. Tudi znanost vrši najprej mnoge in dolgoletne preizkuse in v prakso uvaža svoje izsledke šele tedaj, ko so se pokazali kot popolnoma sigurni in koristni. Zato ne smemo novih delovnih metod v kmetijstvu drugih držav enostavno posnemati, saj so se pokazale koristne pod drugim podnebjem in so posledica drugih činiteljev proizvodnje, kot so naši. Predhodno jih morajo domača znanost in naše javne ustanove preizkusiti na domači zemlji in pod našim nebom. Kmet ima v tem oziru dragoceno izkušnjo in dobro ve, da tuja poljedelska raziskavanja ne upoštevajo samo naših krajevnih prilik. Zato je nujno potrebno s premišljenim in poštenim delom vzbuditi pri kmetu zopet zaupanje v tiste ljudi, ki z njim in za njega delajo, da bo od njih rad sprejel vse ono, kar njegov čut in razum smatrata za koristno. Moramo se približati miselnosti kmeta in pri propagandi za napredek in racionalizacijo gospodarstva vplivati tudi na njegovo srce in ne samo na možgane.

Največja dolžnost vsakega poedinca je danes, da se zaveda svoje dolžnosti do narodne skupnosti. Kot je vsako drevo sestavljeno iz brezštevilnih malih živih stanic, tako je tudi narodni organizem sestavljen iz neštevilnih družin, ki jih smatramo za njegove temeljne stanice. Odpornost drevesa napram viharju, burji in vsemu, kar mu lahko škoduje, zavisi od trdnosti, odpornosti in od življenjskih moči poedinah stanic. Življenjska moč naroda prav tako zavisi od življenjske moči celic, ki ga sestavljajo. Kmetija je v prvi vrsti ena najvažnejših takih celic. Njeno strukturo družba lahko s svojo gospodarsko politiko preoblikuje tako, da bo skupnosti najbolj koristna. Svojo nalogo pa izvrši družba takrat popolno, če je s tem preoblikovanjem zadovoljen tudi kmet; kajti v kmetstvu je toliko prasil, da je noben družabni red ne more trajno zaslužiti.

Obnova rastlinske proizvodnje

Samo zelena rastlina, s soncem obsijana, ki srka s koreninami življenjske sile naše zemlje, je v stanju, da ustvarja organsko snov, ki je temelj vsake nadaljnjše kmetijske proizvodnje. Zato moramo rastlinski proizvodnji posvetiti veliko pozornost, ker je ona izhodiščna. Da bi bila uspešnejša, moramo preudarno uravnavati vse njene činitelje, v kolikor jih imamo v oblasti in v kolikor lahko nanje vplivamo.

Čeprav se industrijska proizvodnja bistveno razlikuje od rastlinske, se vendar lahko iz nje marsikaj koristnega uporabi pri rastlinski proizvodnji, saj je zaradi svojega bistva bolj organizirana in preštudirana.

Industrijski pogonski motor dela po želji tovarnarja, ki odloča o njegovi moči in o delovnem času. Pogonska moč rastlinske proizvodnje je sonce, ki hodi svojo pot in daje ustvarjalno moč našim rastli-

nam le okoli 7 mesecev letno. Zato kmet želi, da to brezplačno pogonsko sončno moč čim bolj izkoristi. Pogostokrat mora radi tega delati v sezoni tudi po 16 ur dnevno. Njegov posel je zato težji od vsakega drugega. Toda, ko bo kmet uporabljal stroje, ki v krajšem času opravijo mnogo več kot njegove gole roke, bo lahko z neprimerno manjšim telesnim naporom dovršil pravočasno vsa potrebna dela, pridobil časa pa izkoristil za svojo izobrazbo.

Če je pogonska moč sonce, tedaj je delovni stroj zemlja, ki jo mora kmet z razumnim obdelovanjem čim bolj zaposliti. Le s pravilnim kolobarjenjem, t. j. z izmenjavo in kombinacijo glavnih kultur s strniščnimi posevki in z medposevki, najbolje izkorišča zemeljske življenjske sokove. Kadar poedini posevki nimajo v zemlji sami na razpolago potrebnih hranil, jim razumen kmet nadoknadi primanjkljaj z gnojenjem. Izdatke mu rastlina z večjim pridelkom obilno povrne. Izbira rastlin je važna za končni uspeh proizvodnje, ker nam dajejo razne rastline pridelke različne kakovosti. Cena beljakovin je večja, ker so nenadomestljive za tvorbo telesnih stanic in s tem za rast domačih živali. Toda ogljikovi hidrati predstavljajo gradbo in material za tvorbo masti v živalskih celicah, če pa razpadajo, proizvajajo toploto in z njo določeno količino dela. Ena rastlina (stročnice) bo dala na 1 ha več beljakovin in manj škroba, druga (krtolice) pa skoro same ogljikove hidrate in le neznatno količino beljakovin. Z računanjem ni težko ugotoviti, koliko nas stane seme, obdelovanje in gnojenje posameznih posevkov ter koliko nam daje vsak posebej pridelka in hranilnih snovi na 1 ha zemlje. Razumen gospodar bo pri sestavljanju setvenega načrta to upošteval. Iz iskustva vemo, da pri zvišanju pridelka sodeluje gnojenje s 50%, oplemenjevanje rastlin s 30% in obdelovanje zemlje z 20%. Zato moramo tem opravilom posvečati posebno pozornost in upoštevati njihov velik vpliv na produktivnost.

Opazili smo, da gnojenje najbolj učinkuje na zvišanje količine pridelka. Zato moramo nuditi rastlini vsa ona hranila, ki so ji potrebna za tvorbo po količini večjega in tudi po kakovosti boljšega plodu. To dosežemo s kombinirano uporabo pravilno negovanega hlevskega gnoja z dopolnilnimi umetnimi gnojili. Čeprav je hlevski gnoj osnova rastlinske prehrane, je vendar treba gnojenje izpopolniti tudi z umetnimi gnojili, ki sta jih znanost in praksa potrdila kot primerna in učinkovita za posamezne posevke. Da bi gospodar zadostno hranil svoje rastline, mora prehranjevati določeno število živali, ki mu bodo koristno predelale rastlinske proizvode v mast, meso, mleko, volno in v delo, ter mu poleg tega dale tolikšno količino gnoja, da bo z njo vrnil zemlji odvzeta rastlinska hranila.

Hlevski gnoj moramo znati negovati, da bo hranilnejši. Prav tako moramo znati izbrati in preudarno uporabiti umetna gnojila. Kajti znanost o gnojenju je zelo napredovala. Zato se mora z njo vsak kmet seznaniti, da bo imel od nje koristi.

Oplemenjene vrste rastlin znatno povejšajo pridelke (približno 30%), ker njihovo seme vsebuje razne koristne lastnosti, pridobljene z dolgim in premišljenim vzgojnim delom. Prav tako kot žival plemenite pasme mnogo bolj izkorišča zavžito hrano, tako tudi oplemenjena rastlinska sor-

ta bolje izkorišča rastlinsko hrano iz zemlje, brezplačna hranila iz zraka in sončno energijo. Zato seje razumen gospodar samo prvovrstno, odbrano in zdravo seme, ki se je za prilike njegove kmetije že izkazalo kot najboljšo. Vedeti pa mora, da zahtevajo oplemenjene vrste skrbno nego in izdatno prehrano, slično kot živali plemenite pasme.

Z obdelovanjem zemlje povešamo količino pridelkov (okoli 20%), ker ustvarjamo v zemlji vse one pogoje, ki ugodno vplivajo na razvoj in napredek kulturnih rastlin. Da bi bilo obdelovanje čim bolj

dovršeno in čim cenejše, je prav, da uporabljamo sodobne stroje. Kakovost in količina strojnega dela zboljšuje proizvodnjo in jo napravi cenejšo.

Naprednejši način dela in premišljeno vskladenje vseh prirodnih činiteljev sta tem važnejša za obnovu rastlinske proizvodnje, ker predstavljata osnovo vse kmetijske proizvodnje. Njihovo izvedbo pa so kmetu otežkočile in deloma onemogočile vojne neprilike. Posledice zmanjšane kmetijske proizvodnje čuti ne le kmet, temveč ves narod. Njena obnova je za obstoj in daljnji razvoj naroda neminovna.

Obnova sadjarstva

Vsakdo ne more razumeti, kaj predstavlja sadno drevje za duševno in materialno življenje pravega kmeta. Ne obstoja le vidljiva vez in sožitje med temi dvema bitji v tem, da pijeta in srkata življenjske sokove iz iste zemlje, temveč sta kmet in sadno drevo tudi duhovno povezana zaradi sličnosti njunega življenja, dolgotrajnosti in po slični usodi. Sadno drevo živi s kmetom in za kmeta. Z njim se razvija, z njim se bori z neprilikami prirode in proti boleznim. Kmet in sadno drevo se skupaj starata, bolehtata in prenehata živeti, potem ko sta izpolnila svojo življenjsko nalogo. Sadno drevje je v družini naravna trdna vez med očetom in sinom, ter priča neskončne ljubezni kmeta do rodne grude. Kmet ne sadi in ne neguje sadnega drevja le zato, da bo njemu rodilo, temveč da bo rodilo tudi njegovemu sinu in vnuku, prav tako, kot je njegov oče zasadil drevo njemu in vsemu posterstvu v prid. Zato je sadno drevesce kmetu mnogo več kot le materialna korist, ki mu jo nudi.

Kmet oskrbuje sadno drevo s posebno ljubeznijo, ki mu jo hvaležno drevo tudi bogato poplača s sočnimi plodovi. Čim bolj se kmetu godi, bolj je tudi sadnemu drevescu, ker je deležno skrbnejše nege in izdatnejše hrane. Tako postane odpornejše proti boleznim in škodljivcem ter rodi obilnejši in lepši plod. Vojna je poslabšala stanje kmeta in sadnega drevesa. Mnogo sadnih dreves je ostalo brez svojega skrbnega varuha in zaščitnika, a prenekateri kmet je ostal brez svojega zvestega hranitelja — sadnega drevja.

Da bodo bodoče kmečke in meščanske generacije uživale blagodejnosti premišljenega in naprednega sadjarstva, ga moramo preudarno in organizirano obnoviti. To pa tembolj, ker je sadno drevo stalna kultura, za katero je potrebno mnogo časa in denarja, ter bi se morebitne napake dolgo časa občutile. Dosedanje izkušnje in dosedanje napake v sadjarstvu nam bodo zelo koristile pri izdelavi načrta za obnovo, pri katerem moramo upoštevati izkušnje in mnenje vseh činiteljev, ki povoljno vplivajo, da bo obnova skupnosti čim bolj koristna. Pri tem je jasno, da moramo enako upoštevati želje proizvajalcev in potrošnikov.

Maloposestniške razmere, intenzivna živinoreja in različno podnebje v raznih krajih domovine zahtevajo vskladenje sadjarstva s temi prilikami in čim večje izrabljanje vsakega koščka naše drage zemlje. Ker v naši deželi ne primanjkuje dežja in če še poskrbimo za zadostno rastlinsko hrano, se krmne rastline in sadna drevesca ne bodo med seboj ovirala

v rasti in razvoju. Če pa že nudimo zadostno hrano tako, da si je obe kulturi druga drugi ne kradeta, tedaj moramo skrbeti še za to, da jim pravilno razdelimo sonce in svetlobo. Ker je v tem oziru sadno drevo na boljšem, moramo slabotnejšemu pomagati. Rastni pogoji v Sloveniji zahtevajo vzgojo visokodebelnega sadnega drevja, ki ne zasenči tako zelo trave in krmnih rastlin, saj vemo, da brez sonca ne more živeti nobeno živo bitje.

V teku časa so ugotovili, da gozdovi ugodno vplivajo na rodovitnost sadnega drevja in na dolgotrajnost njegovega življenja. To ni čudno, saj gozdovi ublažijo podnebje in povečavajo padavine. Niti eno sadno drevo pa ne prenese mnogo vetra (najbolj odporen je oreh). Gozd je tisti orjak, ob katerem se lomi moč vetrov in ki varuje naše sadno drevje. Gozd je zaščitnik ptic-pevk, ki so spet zaščitnice našega sadja, saj uničujejo škodljivce in zajedalce sadnih plodov, ki se vedno bolj širijo in delajo večjo škodo. Zato mora z obnovo sadjarstva korakati vzporedno tudi obnova gozdarstva.

Danes že vsak kmet pozna besedo »standardizacija«, ki jo zahteva tržišče. Ker ravno kmet prodaja svoje blago tržišču, zato mora dobro poznati in pravilno razumeti to besedo. Ona pomeni izenačenje vsakega, za konzum namenjenega blaga, da bo po svojih lastnostih čim bolj enotno in odgovarjajoče okusu kupca. Da bi to dosegli in dobro vnovčili svoje sadje, moramo gojiti čim manj vrst čim boljšega sadja, moramo pa ga tudi znati odbrati in pripraviti za trg. Posameznik bo tem nalogam le izjemoma kos. Pravilno rešitev nudi zadrugarstvo, če je organizirano svrhi primerno in pametno vodeno.

Važno vprašanje naprednega sadjarstva je izbira vrste. Pri tem je važno vedeti, da v sadjarstvu kakovost in količina ne hodita roko v roki. Kajti znano je, da žlahtno sadno drevo, ki daje izbrano namizno sadje, ne rodi toliko kot sorte slabše kakovosti. Pri izbiri bo v glavnem odločevala bližina mesta, letovišče in trga sploh. Kmet mora vedeti, da postaja okus kupcev vedno bolj prefinjen in da se boljša kakovost vedno bolj išče in samo ona bolje plačuje. Vedno naj kmet izbira one vrste, ki so se v dotičnih krajevnikih prilikah pokazale kot najboljše, in čim manj vrst, če želi sadje prodajati na trgu. Lastni poizkusi z novimi vrstami se kmetu nikoli ne izplačajo. Kajti znano je, da so kolonisti pri naseljevanju novih krajev doživeli mnogo razočaranj in škode, dokler niso ugotovili sadne vrste, ki odgovarja novim prilikam. Poizkuse z novimi vrstami naj vrše državni sadjarski zavodi

na javne stroške, saj je to njihova naloga. Šele potem, ko se s točnimi in skrbnimi preizkusi dokaže, da neka nova vrsta v resnici odgovarja našim prilikam, šele tedaj se lahko priporoča in razširja.

Za kmeta je važno vprašanje sadnega drevja. O tem ali bo sadil več jabolk, hrušk, sliv ali orehov, odločujejo krajevne prilike, lega njegove zemlje, njena kakovost in želje kupcev. Jasno je, da je koristneje zasaditi na določeni vrsti zemlje tako sadno drevo, ki bo obilno rodilo, čeprav je sad slabši in cenejši, kakor pa da bi zasadili dragoceno sorto, ki ji lega in zemlja ne bi prijala, ter bi slabo napredovala, slabo rodila in kratko dobo živela. Zato moramo vedno samo pravo vrsto sadnega drevja zasaditi na določeno mesto.

Jablana najbolje uspeva na plodni ilovici, ki je umerjeno vlažna in ki vsebuje zadosti apna. Na prevlažni zemlji boleha za rakom, na rahli in suhi peščeni slabo raste, slabo rodi in kratko časa živi. Korenine jablane se širijo v vrhnjih plasteh zemlje, zato jablane ne škoduje podtalna voda v globini do 70 cm pod površino. Ker jablane ni sposobna, da bi iz globine črpala in sprejemala hranilo, jo sadimo na tako plodni zemlji, da morejo njene plitke korenine v njej najti zadostno hrano. Pravilno gnojenje obilno poplača vloženi kapital z zdravimi plodovi, nepravilno pa drevo razneži in zmanjša odpornost proti boleznim. Lega naj bo odprta, tudi severna stran ji ugaja.

Hruška najbolje uspeva na plodni in globoki apneni glini s propustno mrtvico, kajti hruška razširja v globino svoje korenine. Zaradi tega ne prenese prevelike vlage ali podtalne vode. Lega naj ne bo odprta proti glavnim vetrovom.

Sliva ljubi najbolj plodno in vlažno zemljo. Zato so za njo predvsem primerne nizke in zaščitene rečne doline. Zlasti je zaželjena močnost namakanja.

Češnja ni izbirljiva glede zemlje, vendar ji južni zaščitni položaj najbolj ugaja. Korenine razširja v globino. Če je zemlja apnena, tedaj je češnja najbolj odporna in rodovitna.

Višnja zahteva prodnato zemljo, ker se njene korenine razvijajo blizu površine. Vlažna zemlja in pomanjkanje apna ji škodujeta.

Oreh ni izbirljiv, vendar ljubi srednje-lahko apneno zemljo in odprto lego. Vlažna in nižinska mesta mu ne prija.

Kostanj ljubi lahko zemljo in gozdnate predele, obrnjene proti jugu.

Breskva in **marelica** ugajajo vinogradniške, zavarovane in soncu izpostavljene lege.

Lešnik uspeva povsod, a najbolj na zaklonjenih, proti jugu obrnjenih legah.

Drevesni material je osnova naprednega sadjarstva. Da bi bil prvovredni, je edino pravilno, da ga odgajamo v preudarno izbranih krajih pod vodstvom in nadzorstvom izkusnih strokovnjakov ali sadjarskih zavodov. Kmet je le tedaj siren, da pravilno zasaja ali obnavlja svoj sadonosnik, če si more preskrbeti sadna drevesca pri javnih ali združnih ustanovah, kjer se znanost in praksa trudita, da pridelata najboljši material za ondotne krajevne prilike.

Sadovnjak, zasajen z nezaželenimi ali preštevilnimi vrstami, lahko koristno ob-

novimo s precepljenjem. Na ta način ga spremenimo v izenačen sadovnjak z malo vrstami. Pri tem delu moramo biti oprezní in ga dobro poznati, ker obstojijo neke vrste, ki se med seboj zelo težko zarastejo. Najbolj odločilna je enaka bujnost; cepiči slabše bujnosti ne zarastejo dobro na bujnih podlogah. Veje, ki so debelejšje od 10 cm, težko zarastejo in tudi sadno drevje, ki je prešlo polovico svojega življenja, ni več primerno za precepljenje.

Osnovno načelo kmetijstva je, da ne zanemarjamo nobene možnosti za proizvodnjo. Zato moramo na zemlji v sadovnjaku gojiti tudi vse drugo, kar bi moglo koristiti. Visokodebelna sadna drevesa malo zasenčijo zemljo, zato lahko pod njimi ležečo zemljo uporabimo za druge posevke. Od vseh kulturnih rastlin sadovnjaku najmanj ugajajo žitarice, zato se jih izogibljemo. Manj škodljive so okopavine, ki pa jih moramo obilno gnojiti, ker močno izkoriščajo zemljo. Zlasti velja to za peso in repo. Najpripravnejše kulture v sadovnjaku so krmilne rastline. Zlasti so primerne stročnice, ker bogatijo zemljo z dušikom. Od teh lucerna preveč črpa vlagu in izsuši zemljo ter kot dolgoletna kultura sadovnjaku škoduje. Zato se tudi ne izogibljemo. Ostale, posebno enoletne stročnice, kakor tudi dolgoletne travniške trave, če jih pravilno negujemo in gnojimo, neškodljivo dopolnjujejo in racionalno izkoriščajo zemljo v sadovnjaku in pospešujejo napredek živinoreje.

Znano je, da čebele povečajo rodovitnost sadja, ker pomagajo pri oploditvi sadnega cveta, brez katere se ne more razviti zametka in roditi plodu. Zbiralec sladki nektar stresajo čebele cvetni prah na pestič istega cveta ali ga prenašajo na drugi. Pri jablanah, hruškah, slivah, češnjah in višnjah so v istem cvetu moški in ženski spolni organi. Narava sama preprečuje samooplodnjo in oploditev v sorodstvu. Zato se sadno drevje, kot tudi vinska trta, najraje oplodi s tujim cvetnim prahom. Pri lešniku in orehu so moški in ženski spolni organi razdeljeni na ločene cvetove na istem drevesu, ter čebela pri svojem koristnem in marljivem zbiranju medu in voska prenaša prah moških cvetov na ženske cvetove. Imamo pa tudi sadne vrste, pri katerih je cela rastlina istega spola. Tako ima murva, ki ne

rodi, samo moške cvetove, iz katerih prenesejo čebele cvetni prah na murvo z ženskimi cveti, ki edina daje sadove. Važno prirodno bogastvo sadovnjaka je tudi sladki nektar. Tega lahko edino čebele izkoriščajo ter obenem povečavajo rodovitnost sadnega drevja. Zato ne bi smeli biti brez čebelnjaka noben sadovnjak.

Prav tako kot so enoletne rastline bolj ali manj občutljive, če se goje stalno na istem mestu, ravno tako so tudi sadna drevesa v tem pogledu več ali manj občutljiva. Zato moramo pri obnavljanju starega sadovnjaka na to paziti. Dočim zahteva češnja svežo zemljo, na kateri ni raslo nobeno drevo, vsaj 10 let, ni breskev prav nič občutljiva v tem pogledu. Prav tako je tudi hruška glede utrujenosti zemlje mnogo manj občutljiva kot jablana in ta spet mnogo manj kot sliva. Da se zemlja odpočije in ozdravi, se je v praksi izvrstno pokazala lucerna, ki v vsakem pogledu popravi zemljo. Zato lucerne v travnati ruši sadonosnikov ne bi smelo manjkati in bi jo bilo treba od časa do časa redko posejati.

Ob koncu poudarjamo, da zahteva napredno in obnovljeno sadjarstvo vsa ona racionalna opravila, ki dvigajo njegovo pridelovalno moč. Na prvem mestu pride v poštev gnojenje in zatiranje škodljivcev in bolezni sadnega drevja. Le tisto sadno drevo, ki ima na razpolago vsa hranila, potrebna za gradnjo svojih organov in plodov, bo moglo vsako leto roditi. Sadno drevo, ki šele vsako tretje ali četrto leto prinaša plodove, gotovo trpi pomanjkanje hranil. Sadno drevo torej ni krivo svoje nerodovitnosti, temveč gospodar, ki dovolj ne razume potreb svojega drevja. Z nego sadnega drevja in z uničevanjem sadnih škodljivcev in bolezni krepi življenjsko moč sadnega drevja. Zato razumen sadjar ščiti vse živali in ptice, ki so sovražniki sadnih škodljivcev, a prijatelji sadnih dreves in vsakega kmeta. Med njimi so najvažnejše vse ptice-pevke, nato netopirji, jež, krlj, kuščarice in žabe-krašče.

Z organizacijo pri pobijanju bolezni, prodaji, sušenju in vsem, kar pomaga k napredku te plemenite veje narodne proizvodnje, pomagamo tudi malemu človeku, da na svoji rodni in skromni grudi najde čim boljše življenjske pogoje.

Obnova vinogradov

Obnova vinograda je še naš predvojni problem, ker od prve obnove s trsno ušjo uničenih vinogradov (pojavi se je leta 1880.) je preteklo ravno toliko let, kolikor znaša gospodarska dolga življenja vinske trte. Stara trta je dalj časa živela in rodila. Današnja trta z ameriškansko podlago pa je od nje mnogo slabša. To je razumljivo, ker gospodarjev nož vedno globlje sega v njen organizem, začneši pri cepljenju na ameriškansko podlago, ki zmanjšuje pretakanje njenih življenjskih sokov, pa do vsakoletnega rezanja, s katerim sicer povečavamo njeno rodovitnost, ravno tako pa tudi število ran, ki neprestano zmanjšujejo njeno življenjsko moč, dokler je na koncu ne ugasnejo. Vsak vinogradnik ve, da je star in izčrpan vinograd ne samo manj dobičkonosen, temveč celo pasiven, ker nima v sebi življenjske moči, da bi vloženo defo in kapital poplačal s svojimi sadovi.

Vojna je s svojimi nadlogami poslabšala stanje vinogradov. Današnje vinogradništvo potrebuje zato hitre, načrtne in racionalne obnove. Zадnja vinogradniška črnica se je izvajala postopoma, ker je trtna uš polagoma vršila svoje uničujoče delo. Pri tej obnovi se ni razpolagalo z dovoljnim praktičnim niti teoretičnim znanjem, ker je bila vzgoja na ameriškanski podlagi novo opravilo, za katero se ni vedelo, kako se ponaša z ozirom na zemljo, apno, cepljenje itd. Kakor v vsakem začetniškem delu, kjer se iščejo pota in načini k napredku, tako se je tudi tukaj mnogo grešilo. Vemo pa, da so storjene napake najboljše življenjske šola. Jasno je, da bomo tudi mi izkušnje prve obnove koristno uporabili v sedanji in bodoči obnovi vinogradov, da bo naše obnavljajno delo čim uspešnejše.

Vinska trta je izmed vseh stalnih in dolgoletnih kultur najbolj skromna, kar

se tiče plodnosti zemlje; vendar je znano, da stavlja točne in določene zahteve glede podnebja, katerega glavni činitelji so toplota, svetloba, vlaga in zračne struje. Naša srednjeevropska lega s subalpskim podnebjem nas sili, da na naših lepih, s soncem obsijanih brdih in gričkah uporabimo vse, ono, kar pozna najboljšega znano in praksa, da nadomestimo nezadostno sončno toploto, ki manjka našim krajem in ki je osnovni prirodni pogoj za uspeh v vinogradništvu. Že pri prvi obnovi so razumni vinogradniki obustili manj prikladne lege in zasadili v tistih krajih namesto vinograda rajši sadovnjake ali jih celo uporabljali za proizvodnjo krme in druge svrhe namredne živinoreje. Stara in brdka resnica je, da se s naravo težko borimo zlasti tam, kjer nismo v stanju preusmeriti in oreoblikovati njenih osnovnih sil. Zato moramo poznati tudi zmogljivost svojih moči. Čim več sil uporabimo za dosego določenega uspeha, tem dražje bo naše delo. Dandanes razdalja vsled modernih prometnih sredstev ni več tako pomembna kot nekdanj. Zato boli nezavisno izbiramo lege za vinograde in upoštevamo le osnovni princip vsake proizvodnje, to je, izdelati lažje, ceneje in čim več z ozirom na prirodne pogoje podnebja. Pri tej drugi obnovi vinogradov nam mora biti prva naloga, izvršiti temeljito revizijo vinogradniških leg. Ta pregled mora biti preudaren, zrel in računski. Investicije za obnovo vinograda so velike in na donos je treba čakati več let. Pri tem je konkurenca vinogradov s primernih na prirodi danih vinogradniških leg zelo huda, ker pridelujejo cenejšo, čeprav ne boljša vina. Vse to so važni momenti, katere mora razumen gospodar upoštevati, če neče napraviti nepopravljive in drage napake.

Pri zasajanju novega vinograda mora gospodar paziti na sledeče tri glavne činitelje: na podnebje, zemljo in na vrsto trte.

Podnebje določene pokrajine ne moremo bistveno spremeniti, čeprav ga z gozdovi ublažujemo. Kajti sonce hodi svojo pot in nanj ne moremo vplivati. Lahko pa izberemo tak položaj, ki je primerno obrnjen proti soncu. Ta lega kraja bo vplivala na zagrevanje in na vlago dotične parcele, kar je prvenstvene važnosti za uspešen razvoj trte. V naših krajevnih prilikah morajo biti vinogradi obrnjeni proti jugu. Nagib tal je najboljši, če tvori z vodoravno površino kot okoli 35°. Manj pogodne lege so hladnejše, a bolj nagnjene so sicer toplejše, toda naklonjene odplavljanju. Najboljše vino daje položaj ob vnožju griča, kjer ravnina prehaja v hrib in tvori zaokroženo globel, ki kot nekakšno izdolbeno ogledalo ali leča zbira sončne žarke. Na takih položajih se spomladi sneg hitro stopi. Tako moremo po taljenju snega oceniti lego z ozirom na sončnost in sregrevanje zemlje. Tudi bližina rek lahko vpliva na izbiro lege, kajti večje vodne mase vblažijo podnebje. Na strmih bregovih rek najdemo dostikrat prav primerne lege za vinograde, ker se od vodne gladine odbijajo sončni žarki in grejejo trto.

Gozd nad vinogradom je koristen, ker preprečuje plazove in enakomerno vlaži zemljo. Preblizu gozda ne zasajamo vino-

gradov, ker drevesa širijo predaleč svoje korenine in odvezemajo trti vlago in hranilo, povečavajo glivične bolezni in druge okužbe. Znano je od nekdanj, da ima trta rada odprto in zračno mesto.

Za vinograd važna je tudi njegova oddaljenost od doma zaradi obdelave, dovažanja gnojil in odvažanja grozdja. Na ta važen moment dobičkanosti se mora ozirati vsak razumen gospodar.

Daljnje osnovno vprašanje pri zasajanju vinograda je zemlja in njene lastnosti. Stara trta ni imela posebnih zahtev. Nasprotno pa ima ameriška podlaga strožje zahteve glede plodnosti, vlage in zlasti glede v zemlji vsebovanega apna. Zato mora vzeti vinogradnik pri rigolanju z različnih globlin vzorec zemlje in ugotoviti vsebino apna. Šele po ugotovitvi lahko določi pravilno podlago; slaba izbira ima lahko usoden vpliv na vrednost in rodovitnost vinograda. Zemlja naj bo čim bolj lahka, da morejo prodirati dolge korenine vinske trte, iskati si hranilo ter vodo, in da v zemljo lahko prodre zrak, potreben za presnavljanje rastlinske hrane in dihanje korenin. Kamnito zemljišče ublaži razliko med dnevno in nočno temperaturo. Na temni zemlji je trta bujnejša, vendar manj rodi, ker je rodovitnost obratno sorazmerna z bujnostjo. Na zemlji svetle barve je rodovitnost in kakovost grozdja boljša, ker od zemlje odbiti žarki znova grejejo listje in grozdje. Praksa je tudi kazala, da so svetle vrste grozdja boljše kakovosti, če jih gojimo na svetlejši zemlji.

Izbira rodovitne vrste je bila že od nekdanj važno vprašanje vinogradništva. Posebno važna je danes, ko se je spremenil in prefinil okus kupca za grozdje in vino ter se ne moremo samo ravnati po dosežanih praksah. Zato si mora vinogradnik preden izbere vrsto, zastaviti jasno začrtan cilj, ki ga mora vskladiti z zahtevami tržišča, z lastnostmi svoje zemlje in rentabilnostjo.

Ljubitelj grozdja ali vina lahko vzgoji vinograd tako, da bo imel čim dalj časa grozdje različnih vrst za svojo uporabo, ali pa da si bo sprešal vino po svojem okusu. Kmet, ki živi od vinograda, pa se mora odločiti ali za gojenje namiznih ali na-vinskih sort. Bližina velikih mest in letovišč daje možnost vnovčenja namiznega grozdja, kjer je glavna zahteva okusnost in lepa zunanja oblika. Sorte za vino so lahko na izgled neznatne, pa vendar dajejo dobro vino, ki se dolgo časa drži in ga kupec dobro plača. V splošnem kvalitetne vrste manje rode in je že zaradi tega proizvodnja izbranih vin dražja, ter dostikrat tudi nerentabilna. Nasprotno pa ore vrste, ki veliko rodijo, dajejo povprečno in slabo vino, ki ga ne kaže dolgo časa shranjevati. To vprašanje je posebno važno za naše prilike. Znano je, da pridelamo na suhi in manj plodni legi, posebno višinski ali kameniti, boljše kvaliteto grozdja in vina. Nasprotno pa na plodnih in vlažnih položajih rodi trta obilnejše, toda grozdje slabe kakovosti. Na drugi strani je nadalje ugotovljeno, da gotova vrsta, zasajena v plodni ravnini, rodi več grozdja slabše kakovosti, ne raste pa bujno. Nasprotno pa, zasajena na bolj suhi in manj plodne griče, rodi malo grozdja dobre kakovosti, toda več lesa, ker se bujno obraste. Danes zahteva kupec ceneja in predvsem mila

in nekisla vina. Plodnejše položaje, ki dajejo slabše in bolj kislo grozdje, bi v naših prilikah lahko koristno uporabili za sadjarstvo. Poslednje ne zahteva toliko investicij in se lahko koristno kombinira s proizvodnjo krme za intenzivno živinorejo.

Važno je nadalje vedeti, da se najboljša svetovna znana vina dobivajo od ene dveh ali največ treh vrst grozdja, ki se pri prešanju pomešajo. Pri prvi obnovi smo v tem pogledu napravili velike napake, ker smo sadili preveč sort. Tokrat zmanjšajmo število sort in prebuščajmo ta luksuz ljubiteljem posebnosti.

Današnji vinogradnik naj izbere malo število sort, ki so dosedaj dale v njegovem okraju najboljše rezultate; največ jih sme izbrati tri. Sorte naj druga drugo izpopolnjujejo in popravljajo napake lastnosti posameznih sort v slabih letih, da bo vino čim bolj primerno. Pri tem moramo paziti na istočasno dozorevanje izbranih vrst.

Stara trta ni zahtevala rigolanja. Za ameriško precepljeno trto pa je rigolanie neobhodno potrebna priprava zemlje. Pri rigolanju moramo iz zemlje za bodoči vinograd vestno odstraniti vse korenine dreves ali trte, da se ne bi na koreninici mlade trte zopet naselile vlivice gnilobe. Čeprav ni vinograd tako občutljiv za utrujenost zemlje, je vendar praksa pokazala, da je koristno kot medseadež nekaj let gojiti lucerno in jo uporabljati za živinjsko krmo. Ta odpočitek je zlasti potreben na gozdnih krčevinah. Trsni material za obnovo vinograda se naj vzgaja pod nadzorstvom in vodstvom strokovnjakov javnih uradov. Trsnice naj ne dobavljajo samo vinogradnikom krajevnim prilikam primeren material, temveč naj nudijo tudi potrebne nasvete, brez katerih je težko in riskantno začeti tako važno in drago opravilo, kot je zasajanje vinograda.

Zavedajmo se, da bo bodoče vinogradništvo sposobno častno preživljati vinogradnika samo takrat, ko bo organizacija vinske proizvodnje odgovarjala zahtevam časa. Dandanes ne rabimo malih količin raznovrstnih vin, temveč velike količine enovrstnih in cenjenih vin, ki po mitem in ne preveč kislem okusu zadovoljujejo povprečnega pivca. Napačno je mnenje, da mora vsak vinograd roditi kakovostno vino. Samo povprečno vino se najbolj pi-je in najlažje proda. Za to pa izberimo sorte, ki dosti rode, da bodo tudi proizvodni stroški manjši. Kadar je naš žep zadovoljen, bomo radi prepuščili ljubiteljem, da se na neprimernih legah pehajo za častjo producenta kvalitetnih vin!

Druga pa je pesem, ako zasajamo izredne lege, kjer je proizvodnja kvalitetnih vin zagotovljena. Greh bi bil, če bi takšne lege zasajali s slabimi vrstami, ker vino iz njih ne bi nikoli postalo kvalitetno, čeprav raste na odlični legi, pa tudi proizvodni stroški ne bi bili v takem razmerju z doseženo prodajno ceno, da bi bilo takšno početje tudi iz gospodarskih ozirov opravičljivo.

Kakor ne smemo prezreti navedene zahteve današnjega časa, tako tudi ne smemo pustiti iz vida možnosti zadružnega prešanja, vkletnja, zorenja in prodaje vina, ker le tako se pridelajo velike količine enotnih vin. Zato obnova vinogradov ni vprašanje posameznikov, nego vseh vinogradnikov istega okoliša.

Obnova živinoreje

Kmet ima dve tovarni za proizvodnjo gospodarskih dobrin. Prva tovarna je rastlina, ki proizvaja izhodiščne ali prvotne dobrine. Druga tovarna je žival, ki te dobrine predeluje in jih napravi vrednejše, ter primernejše in okusnejše za prehrano človeka.

Vez med tema dvema tovarnoma, ki sta ena od druge odvisni, je zelo ozka. Kajti brez rastlinske je nemogoča živalska proizvodnja, in brez živalske bi bila rastlinska otežkočena in negospodarska, saj nam ravno živina izvršuje poljedelska dela in daje dragocen gnoj, s katerim čuvamo in dvigamo plodnost z zemlje in donosnost kmetije. Vsaka tovarna bo izdelovala tem več in tem boljše dobrine, ako ima na razpolago čim več dobrih surovin in pripravnih strojev. Sirovine kmetijske proizvodnje so pridelki, stroj pa je živina. Čim več pridelamo kakovostno živalske boljše hrane, tem več in boljše dobrin bodo proizvedli živalski stroji. Zato je osnovna potreba napredne živinoreje dobra in zadostna krma, da iz nje živina izdela čim več zaroda, mesa, masti, mleka, volne, jajc itd. Naše podnebne razmere z obilnim deževjem so izvrstne za pridelavo živinske krme. Prirodne in maloposredniške razmere pa nas same navašajo na to, da možnosti proizvodnje izkoristimo do kraja. Živinoreja je v kmetiistvu ona gospodarska panoga, ki nudi največjo možnost za uporabo vseh pridelovalnih pripomočkov. Omenjena temeljna činitelja živalske proizvodnje, krma in živina, so vsled vojne zelo oškodovana. Če želimo izvesti premišljeno obnovo, moramo enako pozornost posvečati krmi in živini: eno brez drugega ne more roditi zadovoljivega končnega rezultata.

Krmna proizvodnja trpi veliko škodo zaradi pomanjkanja ljudske in živalske delovne sile za obdelovanje in nego travnikov, pašnikov in nliv, kakor tudi zaradi nezadostnega gnojenja in drugih poškodb, ki so posledica vojne. Če temu dodamo, da smo že pred vojno čutili potrebo po izsuševanju travnikov in po regulaciji rek in potokov, se nam same po sebi pokažejo tri glavne smeri, ki se jih moramo držati v našem delovanju, če hočemo povečati in izboljšati krmno proizvodnjo.

Bodisi da gre za travnike, pašnike ali orne njive, vedno jih moramo pravilno in zadostno oskrbovati, ker samo najskrbnejša priprava zemlje in temeljitelja nega posevkov zvišajo pridelok in mu zboljšajo kakovost. Za to delo si moramo pridobiti strokovno znanje in razumevanje za potrebe krmnih rastlin, pa tudi mnogo več živine za pravočasno in boljše obdelovanje polj in travnikov.

Daljnje važno vprašanje pri proizvodnji živinske krme je njena kakovost. Posebno velja to glede beljakovinske hrane, ker od nje živina raste in iz nje krava izdeluje mleko. Zato priporočamo sejati stročnice povsod tam, kjer je mogoče, ker so one bogate na beljakovinah in tudi zemljo mnogo izboljšajo.

Tretje opravilo za zvišanje količine in

zboljšanje kakovosti krme je izsuševanje močvirnatih krajev, popraviljanje zamenjenih ali zapuščenih površin z melioracijo, reguliranje potokov in namakanje zemlje, kjer okoliščine dovoljujejo. Znano je, da prinašajo največji dobiček oni travniki, na katerih je vprašanje vode pravilno rešeno.

Da bi koristno izrabili prednosti našega vlažnega podnebja, sejemo strniščne posevke in uporabljamo tudi sadovnjake za proizvodnjo krme. Pri tem moramo čuvati moč in rodovitnost zemlje s pravilnim in izdatnim gnojenjem. Čim bolj zemljo izčrpavamo z mnogimi kulturami brez prestanka skozi celo leto, tem bolj jo moramo gnojiti. Z večjo proizvodnjo postavljamo silosi neobhodno potrebni v vsakem kmetijskem gospodarstvu, ker z njihovo pomočjo bomo tudi preko zime imeli zadostno tečne sveže hrane in obdržali čim večjo mlečnost krav. V silosih shranjujemo za zimsko prehrano tudi manj vredno krmo, ki bi jo sicer zavrgli. Zlasti je prav, daansiramo zadnjo koštno detelje ali lucerne, ker pojenjajoča moč sonca in deževja v jeseni ovirajo sušenje krme.

Kar se tiče same živine se pri obnovi postavljata dve vprašanji: število in kakovost.

Vojna je zmanjšala število živine in obenem tudi količino njene delovne sile in količino gnoja in s tem tudi proizvodno moč kmetije. Da bi se proizvodna moč čimprej uravnovesila in dvignila, moramo v čim krajšem času povečati število živine. Kajti le tedaj, če je njen odnos do poljedelske površine pravilen, bo kmetija močna in trdna.

Radi hitrejšega povečanja številčnega stanja živine moramo upoštevati vse činitelje, ki pospešujejo obnovo. Domače živali ne rastejo in se ne množijo vse enako hitro. Neko vrsto bomo lahko hitreje obnovili, kakor drugo. Zato mora biti ta obnova načrtna in premišljena.

Od vseh živali se svinja najhitreje množi in raste ter poleg tega odlično izkorišča vsako hrano. Zato je svinjereja važen činitelj gospodarske obnove, ker lahko z njo najceneje in učinkovito predelamo manj vredno hrano v mast in meso. Zato bo razumen kmet v začetku obnove zadržal za pleme čim več preizkušenih svinj in jih uporabljal za prasenje tako dolgo, dokler še imajo dober naraščaj.

Govedo nam daje meso, mleko in delovno moč. Zaradi njegove nizke plodnosti in počasnega razvoja se število le polagoma veča. Vendar s skrbnostjo lahko to počasno večanje nekoliko pospešimo. Redno pripuščanje krav pod bika, skrbna nega in prehrana naraščaja, zlasti ženskega, borba proti boleznim in ohranitev zdravja, so učinkoviti činitelji hitre obnove. Zlasti je važna obramba pred boleznijo kužnega zvrženja krav. Dokler se govedoreja ne obnovi, je treba tudi klanje predudarno urediti. Potrebo po mesu zadovoljimo z mesom svinj in ovc, ki se hitro množe in rastejo.

Konjereja je še težje obnavljati, ker konj pozneje dozori za uporabo in tudi njegova plodnost je manjša. Kobilu moramo redno pripuščati, ker lahko zgubi spolno vnemo in voljo za parjenje. Pri presojanju potreb po vprežnih močeh mora kmet točno poznati svoje razmere, da ve, katero delo se mu najbolj izplača: s konji, z volmi ali s kravami. Kajti vse tri možnosti imajo svoje dobre in slabe strani.

Pri tem pomnimo, da konj izgublja s starostjo svojo vrednost, vol pa z njo pridobiva.

Ovca je skromna in plemenita žival, ki izkorišča hribovite in na krmi siromašne kraje, ter hvaležno vrača vloženo kmetovo delo z volno, mesom in mlekom. Plodnost je velika in rast hitra. Priporočljivo bi bilo, da se za pleme primerne ovce izkluči od zakola, dokler se ne doseže tisto številno stanje živine, ki najbolj odgovarja gospodarskim prilikam, potrebe no mesu pa zadostijo s klanjem ostalih živali.

Perutnina se hitro množi, a počasi raste, kar pomeni da hrano slabo izkorišča. Ker na izkorišča gospodarske odpadke, zato se lahko dobičkanosna, vzporedna proizvodna veja kmetije.

Poleg količine in števila živine je njena kakovost drug važen činitelj racionalne živinoreje in njene obnove. Kakovost živine je v tesni zvezi z dobičkanostjo. Človek se je že od najstarejših časov trudil da zboljša gospodarske lastnosti in kakovost živine. Tako so nastale tako zbrane plemenite pasme kot proizvod dolgoletnega vzgojnega dela in krajevnih prilik. Te pasme dobro izkoriščajo hrano, bolj zgodaj dozorevajo in po svojih ostalih gospodarskih lastnostih kot so mlečnost, sposobnost za delo, prikladnost za pitanje ali primerna kombinacija vseh teh — daleč prekašajo neoplemenjene pasme.

Da bi pri neki plemeniti pasmi lahko prišle popolnoma do izraza njene koristne lastnosti, je potrebna dobra nega, prehrana, stalno odpiranje in prilagajevanje krajevnim prilikam. Zato vsak napreden kmet gleda, da goji le ono pasmo, ki se je v njegovem kraju najbolj odlikovala. Uvažanje novih pasem in ostali vzgojni preizkusi so delo javnih živinorejskih zavodov, ki za to razpolagajo s primernimi sredstvi in znanjem.

Znano je, da vsako pasmo lahko gospodarsko izboljšamo, če jo bolje hranimo, negujemo in če obračamo pozornost na odbiranje plemenskih živali. Vedeti moramo namreč, da se lastnosti podedujejo in da so vse kulturne pasme nastale z odbiranjem in z boljšo prehrano. Zlasti moške plemenske živali so važne; od njihovih gospodarskih lastnosti zavisi gospodarska vrednost številnega naraščaja.

Ker je odgajanje plemenskih živali drago in je potrebna stalna strokovna kontrola odbranih živali, je za kmeta in za dvig živinoreje najbolj prikladno, če za odgajanje moških plemenskih živali, ki so mnogo važnejše od ženskih, skrbijo javne živinorejske ustanove.

Možnosti reforme slovenskega zadružništva

Slovensko zadružništvo je ustrojeno po prvotnih praktičnih zadružnih načelih in grupirano po političnih taborih. Tako smo imeli nekaj časa celo pet zadružnih central in so bile v vsaki včlanjene zadruge vseh vrst, ki so jih upravljali pristaši dotičnega političnega tabora. Zaradi tega na grupacijo po primernejšem kriteriju, n. pr. po vrstah zadrug ali po profesijah zadružnikov ni bilo možno misliti vse dokler so bile politične stranke vsemogočne. Prav tako tudi ni bilo možno začeti z modernizacijo posameznih vrst zadrug, čeprav koraka zadružništvo v tujini daleč pred slovenskim.

Zadnja leta se je stvar vendarle toliko izboljšala, da so manjše skupine morale likvidirati ali se priključiti močnejšim in imamo sedaj še samo dve: »Zadružno zvezo« v Ljubljani in »Zvezo slovenskih zadrug« v Ljubljani. Če bi presojali po »politično-strankarski« pripadnosti, tedaj je treba 10 zadrug Zadružne zveze odšteti in pristeti Zvezi slovenskih zadrug, ker je ne utemeljen slučaj povzročil, da niso mogle slediti svoji nameri in se včlaniti pri slednji zvezi. Stvarno razmerje števila zadrug bi torej bilo 3:2. Ta ugotovitev je v toliko važna, v kolikor bi vsaj od začetka utegnili ta okoliščina biti merodajna pri sestavi uprave reformiranih organizacij.

Če naj se slovensko zadružništvo reformira, prav za prav modernizira, tedaj bi nastopilo vprašanje, po kakšnem kriteriju naj se to zgodi. Možnosti sta zlasti dve: ali grupacija po vrstah (strokah) zadrug ne glede na profesije in gospodarske interese zadružnikov, ali pa tako, da se obenem deli tudi po profesijah zadružnikov. V drugem primeru bi torej prišla v poštev grupacija i po vrstah zadrug in po glavnih gospodarskih-profesionalnih skupinah. Z ozirom na malo število našega naroda bi za enkrat kazalo vpoštevati samo dve profesionalni skupini, in sicer kmetijsko kot prvo skupino, ostale poklice pa vse skupaj kot drugo skupino. Večja razčlemba bi ne

bila ekonomična. Tako bi kmetijska skupina predstavljala okrog 60%, nekmetijska pa okrog 40% vseh zadrug, kar odgovarja tudi strukturi zadružništva. Razlogi za tako delitev bi bili zlasti: a) da je potrebno kmetijsko zadružništvo tesneje včleniti tudi v sestav poklicne organizacije kmeta; b) da je kmetijstvo izrazito svojstvena skupina, ki obsega hkratu stan, poklic in stroko ter se močno odlikuje s posebnim načinom duševnega, socialnega in gospodarskega življenja; c) da predstavlja kmetijska skupina pretežno samostojen produkcijski sloj, očim predstavlja nekmetijska skupina v prvi vrsti konsumente in gospodarsko nesamostojne profesije; d) da je treba slediti običnemu gospodarskemu razvoju, ki gre od splošnosti k specializaciji, ker je to pogoj intenzifikacije; e) da je kmetijski sloj v tesni povezanosti z drugimi sloji vedno zapostavljen in prikrajšan zaradi njegove teritorialne raztresenosti, navezanosti na košček zemlje in manjše organizacijske spretnosti ter zaostale duševne okretnosti. Na tak način se razvija zadružništvo tudi v naprednejših državah, zlasti v Nemčiji, Angliji, Italiji, Bolgariji itd., kar pač dokazuje, da ni dovolj, deliti in grupirati samo po vrstah zadrug, temveč tudi po profesijah zadružnikov. Prav za prav pa zadostuje že dejstvo, da je zadružništvo namenjeno ljudstvu, ki pa je razdeljeno na precej nasprotujoče si sloje. Pomislek, da je na deželi mnogo ljudi, ki so hkrati kmetje in obrtniki, nekateri tudi trgovci ali uradniki, od daleč ne odtehta naštetih razlogov.

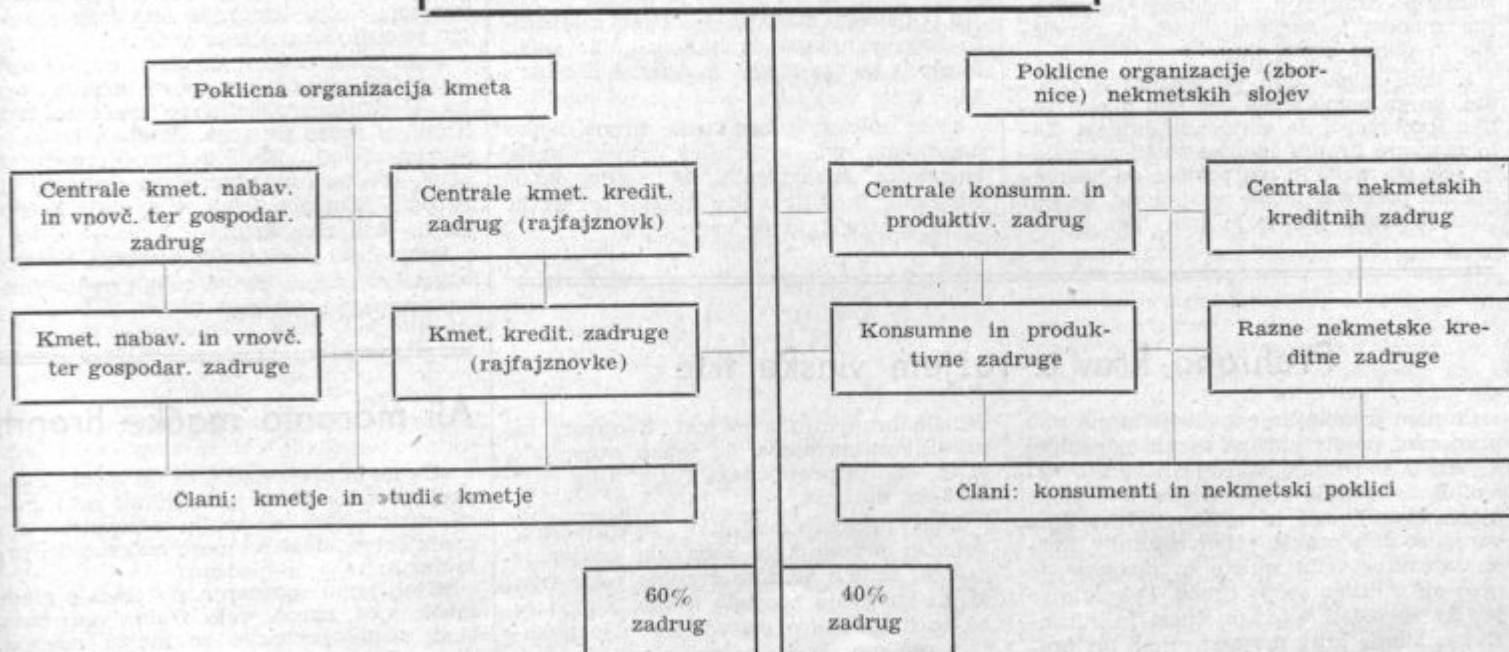
Dalje bi pri nas za enkrat ne kazalo omenjenih dveh skupin ločiti popolnoma, temveč naj bi do nadaljnjega posamezne vrste zadrug bile združene v vsaki skupini v posebne centrale kreditnih, vnovčevalnih, nabavljalnih in produktivnih zadrug, do čim naj bi obe skupini imele enotno revizijsko-instrukcijsko zvezo. Sestav je natančneje razviden iz spodnje skice.

Taka reforma bi bila priporočljiva in olajšana tudi zaradi tega, ker bi bile potrebne minimalne spremembe sedanjih central in bi zlasti ne bilo treba nobene niti ukiniti niti ustanoviti nove. Potrebna bi bila samo formalna prilagoditev central in pregrupacija zadrug na ta način, da bi se vse kmetijske združile v svojih, nekmetijske pa zopet v svojih poslovnih centralah, kar je tudi razvidno na skici. Posamezne vrste zadrug, oziroma zadruge pa bi bilo treba: odvisne likvidirati, manjkajoče ustanoviti, premajhne in prešteviline pa fuzionirati.

Če se bomo odločili za takšno reformo, oziroma delitev zadružništva, bo kmetijstvo končno doseglo ono, kar mu je nujno potrebno, namreč enotno gospodarsko organizacijo, ki bo svojstveno prilagoden posebnim potrebam kmetijstva. Pri nekaterih vrstah zadrug, kakor n. pr. pri kreditnih, nabavljalno-prodajnih, mlekarških, sadjarskih, vinarskih in sličnih, naj ne bo mogoče v njihovem področju ustanovljati še nadaljnjih sličnih organizacij, posebno pa ne takšnih z bojno ali strankarsko tendenco. Če je potrebna decentralizacija poslovanja, da se tako olajša članom sodelovanje, potem se naj ustanove krajevne poslovalnice, zbiralnice, posnemalnice in slično od že postojajočih zadrug v gospodarskih centrih. To bodo zgolj njihove tehnične opore in zato seveda nesamostojne in podrejene ustanove brez lastnega življenja, ker je vedno treba preprečiti premočno drobljenje zadružništva. Nekatere izjeme pa naj tvorijo one zadruge, ki omejujejo svoje delovanje na majhen okoliš, kot sta n. pr. vas ali občina. To izjemo lahko opraviči dejstvo, da se morejo zastavljati nameni doseči samo na majhnem delovnem področju. V to kategorijo spadajo kmetijske strojne zadruge, dalje vodovodne, elektrarniške in nekatere produktivne. Sem spada pa tudi naša rajfajznovka.

Takšno kmetijsko zadružništvo bi organiziralo kmeta kot producenta, ker zadeva samo tiste njegove potrebe, ki so v zvezi s proizvodnjo. To so kredit, nabava živalske hrane in drugih potrebščin za proizvodnjo, vnovčevanje proizvodov in končno

ZADRUŽNA REVIZIJSKO-INSTRUKCIJSKA ZVEZA

preskrba z delovno silo in pripomočki (elektrika, stroji itd.). V vseh drugih svojih potrebah pa naj bo kmet izenačen z drugimi sloji. Zato v kmetijski sektor združništva ne spadajo konsumne zadrug. Če se kmet želi pri nabavi življenjskih potrebščin posluževati konzumnih zadrug kot posredovalca med njim in producentom, naj pristopi k splošni konzumni zadrugi in naj ne ustanavlja lastne. Kot konzument ima iste potrebe kakor delavec, nameščenec itd. Toda ker večino življenjskih potrebščin sam proizvaja, je njegov konzum tako majhen po količini in predmetih, da posebne kmetijske konzumne zadrug iz gospodarskih ozirov niso umestne ter so prej ali slej zapisane smrti, vedno pa žalostnemu životarenju.

Opisana delitev in ustroj našega združništva imata mnogo prednosti. Izvedena je stroga ločitev združniških opravil: na blagovno-poslovne, oziroma nadzorovalne. Sledstveno temu imajo tudi zadrug dve nadrejeni združniški organizaciji: poslovno in nadzorovalno. Ta stroga ločitev, ki doslej ni bila izvedena pri nas, je neobhodno potrebna, da se zagotovi strogo nepristransko postopanje. Prerado se namreč v nasprotnem primeru dogodi, da prideta ti dve funkciji v opreko in pade odločitev običajno v korist blagovni na škodo objektivnosti in nepristranosti.

Na teh osnovah si lahko posebno kmetški združniki zgradijo svojo samopomočno organizacijo in od njih samih je odvisno, kakšna bo: če so sposobni, bo dobra, če pa ne, bo njim samim v spotiko in sramoto.

Sklepna pripomba k problemu obnove

Kdor vse članke pazljivo prečita in temeljito premisli, bo občutil neko organsko povezanost vseh gospodarskih vej kmetije. Veja na vejo vpliva in od nje zavisi. Poškodba ene same slabi moč cele kmetije. Kot smo videli, so vse veje odvisne od prirodnih činiteljev, njihov napredek pa se oslanja na izsledke mnogih zamotanih ved, ki jih kmet sam in brez tuje pomoči ne more izkoristiti. Poleg znanja manjka, danes kmetu še sredstva, saj je vojna podkopala že itak šibke temelje naše kmetije. Sam kmet z malimi materialnimi sredstvi in organizatoričnimi močmi torej obnove ne more izvesti. Da bi bila

obnova hitra in učinkovita so potrebne velike pomoči, ki jih more nuditi le velika organizacija. Takšno veliko in sposobno organizacijo ima edino narod. Njegov interes in njegova dolžnost je, da z vsemi sredstvi z obnovo dvigne kmeta — proizvajalca osnovnih in najvažnejših dobrin.

Če ta mala razprava pomore čeprav še tako malo našemu kmetu v njegovem težkem in častnem delu in če vzbudi poklicane in merodajne, da se poglobijo v pereči problem gospodarske obnove kmetijstva, tedaj je dosegla svoj namen.

Živinoreja.

Vpliv ansilaže na mleko in na mlečne proizvode

Vsakdo ve, da mnogo povečamo mlečnost molznih živali, ako jih pozimi hranimo z ansilažo. Razširjeno je mnenje, da je kakovost mleka in mlečnih produktov slabša po hranjenju z ansilažo. Gospodarska znanost je razjasnila tudi to vprašanje in danes vemo, da

1. dobi mleko duh po ansilaži šele tedaj, ko ga pomolzemo, ker ima mleko veliko sposobnost, da vsrka vse duhove. Zato moramo hraniti molzne živali z ansilažo šele po molži in naj preteče od hranjenja do ponovne molže vsaj 5 ur. V tem času je treba prezračiti tudi hlev.

2. Mleko iz ansilirane hrane vsebuje vse vitamine, prav tako kot mleko na pašni hranjenih krav in je predvsem priporočljivo za otroke.

3. Odstotek maščobe v mleku z ansilažo hranjenih krav je tudi nekoliko večji. Maslo iz takega mleka je rumenkaste barve.

4. Iz mleka iz ansilirane hrane lahko napravimo vse vrste sira, razen vrste ementalca. Znanstveniki se trudijo, da bi odstranili škodljiv vpliv nekega bacila, ki ovira proizvodnjo te vrste sira.

Prehrana krav z rožjem vinske trte

Če nam primanjkuje živalske hrane smo primorani poseči tudi po raznih odpadkih, ki lahko zamenjajo običajno živalsko krmno. Raziskavanja rožja vinske trte glede njene hranljivosti in možnosti izkoriščanja, so dala prav značilne rezultate. Rožje dajemo govedu zmleto in pomešano s peso ali z drugo sočno hrano. Pokazalo se je, da so ostali teža, mlečnost in zdravstveno stanje krav nespremenjeni pri pra-

vilnem hranjenju z rožjem. Z ozirom na hranljivost navažajo, da lahko zamenjajo 4 kg tako pripravljenega rožja, 3 kg sena in 2 kg ansilaže.

Zato priporočamo onim gospodarjem, katerim primanjkuje sena, da pokladajo govedu zmleto ali fino zrezano rožje trte, ki ga pomešajo z ostalo hrano. Živina se na to hrano hitro privadi in če jo nekoliko osolimo, jo rada žre.

Podzemna voda privlači strelo

Strele najraje vdari v zgradbe in drevesa, pod katerimi se nahaja podtalna voda. To so potrdila dolgoletna izkustva in mnoga raziskavanja. Znanost tolmači pojav s tem, da je voda dober prevodnik elektrike. Zato uhaja elektrika iz zemlje najprej tam, kjer se nahaja v zemlji blizu površine podtalna voda. Zato je brezpozorno potrebno zavarovati predvsem one zgradbe s strelovodom, pod katerimi se nahaja podtalna voda.

Gospodinjstva.

Zgodovina kruha

Kakor vsaka stvar, tako ima tudi naša najvažnejša hrana, kruh, svojo zgodovino. Človek davnih časov je jedel kar surova zrna in jih je mlet s svojimi lastnimi zobmi.

Prvi kruh je bil iz kuhanega zrna žitaric ali iz koruze. Pozneje so zrna zdrobili in kuhali kašo. Vendar se kuhana zrna in kaša niso mogli dalj časa ohraniti, zato je začel človek peči gosto testo na pepelu ali na vročem kamnu. V vsem starem veku so jedli kruh, pečen brez kvasa. Takšen kruh je bil težko prebavljiv, hitro se je posušil in strdil. Kdaj in kje so pričeli uporabljati prvi kvas, še ni točno znano.

Kvasne gljivice so prišle v testo iz zraka, a misli se, da so poznali kvas oni narodi, ki so mletli pšenico in rž, ker ostale žitarice niso primerne za kvašenje.

Uporabljali so malo kislega testa od prejšnjega mesenja, kakor še danes ponekod delajo na kmetih. Na ta način se dobi okusen ali malo kisel kruh. Vendar računajo, da je uporaba kvasa stara okoli 2000 let.

Z delovanjem kvasa se proizvaja v testu vrenje, katero napravi kruh prebavljivejši in ga organizem tudi bolj izkoristi. Pri tem vrenju se tvorijo plini ogljikove kisline in alkohola, ki pa pri pečenju iz kruha vhažajo in naredijo kruh luknjičav.

Kruh, pečen v manjših hlebkah, je bolj prebavljiv, ker vsebuje več skorje, katera povzroči večje izločanje želodčnih sokov, ter je tudi izkoriščanje večje.

Prve pekarne so imeli Egipčani; od njih so se Grki naučili umetnosti pečenja kruha. V drugem stoletju so imeli že tudi Rimljani svoje pekarne. Medtem ko so v osmem stoletju pekli v Franciji pšenični kruh, so imeli v istem času Germani in Angleži ječmenov kruh, v srednji Evropi pa so jedli ržen kruh.

Dolgo časa je bil kruh razkošna slaščica bogatašev, danes pa je najglavnejša hrana siromašnih slojev.

Ali moramo mačke hraniti

»Če ne bi imeli mačk, bi jih morali čimprej uvoziti.« Tako je vzkliknil neki znani raziskovalec na polju zdravstva, ker mačk druga žival ne more nadomestiti pri lovljenju miši in podgan.

Kljub temu spoznanju pa vladajo glede mačk med narodi zelo čudna naziranja. Tudi glede prehrane so mnogi mnenja, da mačk ne smemo hraniti, če želimo, da

bodo dobre mišolovke. Ne pomislijo pa, da je lov na miši naporen in stavlja na organizem mačke precejšnje zahteve. Če je ta organizem zaradi nezadostnega hranjenja oslabiljen, je razumljivo, da postane mačka brezbržna za lov miši. Prav tako moramo tudi pomisliti, da mačka z lovom sama zmanjšuje količino svoje hrane, ki postane tudi vedno bolj redka še zaradi tega, ker se miši mačk boje in se same izelijo. Če mačke ne hranimo, jo sami prisilimo, da se potepa po njivah in grmovju, kjer lovi ptice in mlado divjačino, kar ji ravno pripisujemo v greh in bi hoteli preprečiti.

Hrane za mačko ne manjka v nobenem kmečkem gospodinjstvu. Mnoge mačke se zadovolje s tem, kar pusti pes, nekatere celo s psom skupno iz iste skleda jedo. Seveda pri tem ne pridejo na svoj račun. Pes lastno požira, medtem ko mačka

razkosa večje grizljaje na manjše kose in jih lepo v miru drugega za drugim poje. Zato je pravilno, da mački oddelimo posebno hrano. Zaradi tesnega sožitja s človekom so mačke že skoro pozabile, da so bile v divjini čiste mesojedke in sicer so uživale samo sveže meso, ter se mrhovine niso pritaknile. Danes pa jedo vsako prikuho, sočivje in testenino, ki tudi človeku diši.

Zapomnimo si, da so iz mladega redno hranjene mačke ne samo vestnejše mišolovke, temveč tudi ne love ptic; ker niso nikoli imele potrebe, da bi same skrbele za svojo hrano z lovom na ptice. Če se pa bojimo, da bi nam mačke izpraznile ptičja gnezda na sadnem drevju, pa obdajmo deblo s pličevinasto manšeto, kateri smo rob na 10–15 cm dolge zobce nasekali in vodčravno zapognili, da mačka ne more čez to oviro preplezati.

Kmetijski pravnik

Iz našega zemljiškega prava

Dr. Fran Spiller-Muys
(Nadaljevanje*)

* V zadnji številki (9.—10.) na strani 76 v poglavju »Sosedstvo« čitaj mesto »medsebojnega« pravilno »medsosednega prava«.

Glede čebel določa obč. državljanski zakonik v §§ 383., 384. posebej, da domačih čebelnih rojev ne sme vsakdo prosto loviti kakor ne drugih domačih ali udomačenih živali, marvec ima njih lastnik pravico, jih zasledovati na tujem svetu, mora pa povrniti zemljiškemu posestniku povzročeno škodo. Drugačna je stvar z divjimi čebelnimi roji. Če lastnik čebelnjaka oziroma panja ne zasleduje roja v dveh dneh, ga sme obdržati lastnik zemljišča, na katero se je roj spustil; na javnem svetu pa si ga sme prisvojiti vsakdo. Če je lastnik čebelnjaka začel v dveh dneh zasledovati roj, pa mu ni uspelo še ujeti ga, sme z zasledovanjem nadaljevati, mora pa ujeti roj vsaj v 42 dneh ali 6 tednih. V nemškem pravu so čebelarске pravice še podrobneje urejene, tako n. pr., da pripade roj, ki vdere v tuj, obljuden panj, v last onega, čigar je obljuden panj; če pa vdere roj v tuj neobljuden panj, ga sme lastnik domovinskega panja poiskati in vzeti iz tuje neobljudenega panja; če se združita dva roja dveh čebelarjev, postane združen roj solastnina obeh čebelarjev. Naše pravo takih podrobnih določb še nima in je treba take slučaje presojati po občih predpisih. Pač pa velja pri nas še vedno čebelarски patent iz leta 1775., po katerem smejo čebelarji voziti svoje čebele na pašo tudi na tuja zemljišča, ne da bi s tem zagrešili motenje posesti ali da bi jih smeli preganjati bližnji zemljiški posestniki, če izletavajo čebele na njihov svet. Pri nas urejajo prevažanje čebel na pašo banove navedbe na podstavi zakona o notranji upravi zaradi pospeševanja čebelarstva kot važne panoge narodnega gospodarstva; zadnja, s katero so bile prejšnje razveljavljene, je naredba o prevažanju čebel na ajdovo pašo z dne 15. julija 1939, Sl. l. 354. O čebelah treba še vedeti, da zakon ne daje pravice do odškodnine za škodo, ki jo povzročijo roječe čebele, čim je čebelar ukrenil vse po zakonu predvidene mere. Zgoraj omenjeni patent celo prepoveduje pokončati čebele-roparice, povrnitev škode

za izropani med pa naj bi uredili posebni predpisi, ki pa do sedaj še niso bili izdani. Sploh bi bil potreben poseben čebelarски zakon, ki je bil nekoč že izdelan in ki naj bi uredil še mnoga nerešena vprašanja, kakor n. pr. ali ima čebelar pravico, da zahteva povrnitev škode, ker so mu poginile njegove čebele na sosedovem sadnem drevju, ki so ga škropili s strupenimi škropivi, in za pomrle družine (panje), ker so strupeni plini iz tovarniških dimnikov uničili čebelno pašo. Prvo vprašanje je dosedaj sodstvo zanikalo, o drugem so se vodile pravde z različnimi uspehi.

Imamo še druga medsosedna vprašanja. Zemljišča ločijo od sosedov razori, plotovi, lesene ograje, kamnite ograje, žive meje, zasebna pota, jarki, prazni prostori in druge enake pregraje. Vsi ti se štejejo za skupno lastnino, ako napisi ali drugi znaki ne dokazujejo nasprotnega, da je namreč pregraja izključna lastnina le enega sosedja. Vsak sosed sme skupni zid rabiti na svoji strani do polovice v debelini, kar velja tudi glede drugačne uporabe skupnega zidu; vsak sme napraviti tudi slepa vrata in vzdane omare tam, kjer jih ni na nasprotni strani. K vzdrževanju takih skupnih pregrad morajo prispevati sorazmerno vsi solastniki. Ako stoji pregraja tako, da leže ali vise opeke, letve ali kamni le na eno stran, ali ako so stebri, podstavki ali koli zakopani na eni strani, je v dvomu pregraja nerazdeljena (izključna) lastnina sosedova, če ni drugih znakov ali dokazov. Tudi tisti se šteje za izključnega lastnika obmejnega zidu, čigar last je nesporno enako visok in debel zid, ki se razteza v isti smeri (§§ 854—857 o. d. z.).

Sosed, ki ima svojo lastno ograjo ali mejni jarek, trpi vse stroške vzdrževanja sam; lahko pa pregrado opusti, ograjo podere, mejni jarek zasuje; tudi ni dolžan, da znova zgradi svoj razpadli zid ali znova postavi plot, če se ni bati škode za mejaša. Če bi pa lahko nastala mejašu radi nastale odprtine škode, tedaj sosed take pregrade ne sme podreti, marveč je dolžan, jo vzdrževati v dobrem stanju, ne oziraje se na to, kdo je dal napraviti pregrado;

dolžan jo je vzdrževati tudi če je ni on napravil (§ 858. o. d. z.). Če je obstoječa pregrada na tem, da se podere, lahko ogroženi sosed zahteva pri sodišču, da ga zaščiti (§ 343. o. d. z.); če se je pa pregrada podrla in mu grozi radi tega škoda, lahko zahteva, eventuelno sodnim potom, da jo njegov sosed vzpostavi, oziroma popravi; tudi če sicer ne bi bil dolžan jo zgraditi.

Kjer zemljišča še niso ograjena, so posestniki dolžni svet ograditi le tedaj, če je to potrebno, kar velja predvsem za vrtove, dvorišča in slične prostore v mestu in na vasi, da se zabrani ljudem dostop. Vsak lastnik je zavezan, da skrbi za ograjo, t. j., da jo postavi in vzdržuje na desni svojega glavnega vhoda, računajoč desno stran, če vstopamo (§ 858. o. d. z.). Porazdelitev ograj na sosedje je lahka stvar, če so vsi vhodi na eni strani, n. pr. ob isti cesti (ob cesti sami mora postaviti vsak lastnik sam svojo ograjo). Notranjo ograjo na poseljenih zemljiščih morata postaviti mejaša skupno. Če med sosedmi ni sporazuma, odloča sodišče (§ 841. o. d. z.).

Njiv, travnikov in gozdov ni treba ograjati. Tudi ni nihče dolžan ograditi svojega zemljišča, da ne uhaža nanj pasoca se živina. Pastirji morajo paziti, da ne uhaža živina na tuje zemljišče ali celo v škodo. Obstojijo pa v tem oziru mnogi stari običaji, ki jih je treba spoštovati. Za ozemlje bivše dežele kranjske velja celo zakon z dne 3. julija 1912, dež. zak. št. 45, o dolžnosti vzdrževanja ograj, ki določa, da so zaradi obrambe obdelanih zemljišč pred živino, ki se pase, dolžne vzdrževati ograje (plotove, jarke, zidove, žive meje) tiste občine, podobčine, vasi, soseske, agrarne skupine ali posamezni zemljiški posestniki, ki so po dosedaj v občini obstoječi navadi dejansko oskrbovali te ograje, ali katerim se vsaj da dokazati, da so jih preje vzdrževali, četudi je zdaj ograja iz katerega koli vzroka opuščena. Ta zakon nadalje nalaga lastnikom na novo napravljenih pašnikov, da morajo oskrbeti in vzdrževati okoli pašnikov ograje. Ako so obdelana zemljišča ogrožena zaradi zanemarjenih ograj, ima občinski predstojnik pozvati zavezanca, da popravi ograjo v primernem roku, sicer naj jo da popraviti občina na stroške zavezanca.

Mejniki; obnova in poprava mej

Meje zemljišč morajo biti razločno in neizpremenljivo označene s stebri, mejniki ali koli. Da se izključi prevara in zmota, naj se vsekaj v kamne, stebre ali kole, ki služijo za mejnike, križi, grbi, številke ali drugi znaki ali naj se vsaj zakopljejo pod nje črepinje, kosi opeke, stekla ali železa (§ 845. o. d. z.). Kljub vsem predpisom se le zgodi, da se mejniki izgubijo, bodisi da jih uniči zlobna roka ali pa, da se premaknejo ali izgubijo zaradi nepazljivosti. Tako nastanejo mnogokrat hudi spori in pravde. Zakonodavstvo hoče take spore imeti rešene na hiter in enostaven način brez dolgotrajnega pravljanja. Če je meja med zemljišči v nevarnosti, da se izgubi (n. pr. jarek, ki je bil dosedaj meja, so zasuli) ali pa, če se je meja že zares zabrisala, jo je treba obnoviti; če pa se pravilna meja sploh ne da več ugotoviti ali če je sporno med sosedmi, kje da gre prava meja, tedaj je treba mejo popraviti, oziroma najti pravo mejo. Vsak sosed ima pravico zahtevati pri sodišču obnovo ali popravo meje. Zeleti pa je, da se sosedji sami brez sodišča sporazumejo in ugotovijo pravilne meje. Iz previdnosti naj vsak

lastnik, pri čigar zemljišču se je meja izgubila, povabi sosedu, da sporazumno obnovita ali popravita mejo, kajti če takoj teče na sodišče, se mu lahko zgodi, da sosed izjavi, da bi se bil sporazumel glede meje brez sodišča, ali pa se izkaže, da meja niti ni zabrisana, oziroma da je zadostno poznata. V teh primerih mora predlagatelj sam plačati vse stroške obnove, oziroma poprave meje. Čim prejme sodišče predlog na obnovo ali popravo meje, povabi vse prizadete zemljiške lastnike navadno na lice mesta ter določi mejo po zadnjem mirnem posestnem stanju. Ako tega stanja ni mogoče določiti, mora so-

dišče sporni prostor razdeliti po svojem predurku, upoštevajoč vse okoliščine, naravne in pravne, da razdelitev kar najbolj odgovarja pravičnosti. Najvažnejša dokazila za obnovo in popravo mej so stara izmerjenja in popisi ter načrti spornega zemljišča, javne knjige in druge listine, posebno mape, iz katerih je razvidna oblika in lega zemljišča; vendar zemljiška mapa ni neovrgljiva, marveč včasih netočna in pomanjkljiva; zato mora končno sodišče zaslišati priče in izvedence. Najdeno pravo staro ali določeno novo mejo mora sodnik zamejčiti in v zapisniku popisati ter izdati pismen sklep. Ta sodna

rešitev pa ni dokončna. Sodišče mora obenem še odrediti, v koliko lahko uveljavlja vsaka stranka svojo boljšo pravico z redno pravdo, toda to le tedaj, če vrednost sporne površine ne presega zneska sto kron (25 din — 9.50 lir). V tej pravdi lahko uveljavlja svojo lastninsko pravico ter zahteva določitev in popravo meje in prepustitev posesti, če ima sporno površino toženec v svoji posesti. Stroške postopka plačajo izvzemši zgoraj omenjene tri primere sosedje po razmerju svojih mej; stroške zastopanja trpi zastopani sam.

(Nadaljevanje sledi)

Inserati se računajo po naslednjih cenah:

$\frac{1}{32}$ strani = Lir 19.— + Lir 1.— ogl. takse
 $\frac{1}{16}$ strani = Lir 38.— + Lir 1.50 ogl. takse
 $\frac{1}{12}$ strani = Lir 50.— + Lir 1.50 ogl. takse

$\frac{1}{8}$ strani = Lir 75.— + Lir 6.— ogl. takse
 $\frac{1}{4}$ strani = Lir 150.— + Lir 12.— ogl. takse
 $\frac{1}{2}$ strani = Lir 300.— + Lir 12.— ogl. takse

1 cela stran = Lir 600.— + Lir 24.—
 oglasne takse
 (26 x 20 cm = 520 cm)

Priloge listu se računajo za vsakih 1000 komadov 38 Lir.

MESTNA HRANILNICA LJUBLJANSKA

Sodno depozitni oddelek, hranilniki, tekoči računi.

PUPILARNO VARNA!

Izplačuje „A vista vloge“ vsak čas, „navadne“ in vezane po uredbi.

Za vse vloge in obveze hranilnice jamči

MESTNA OBČINA LJUBLJANSKA

Zaupajte domačemu zavodu!

Kmetijski hranilni in posojilni dom

zadr. z neom. j.

v Ljubljani, Tavčarjeva ulica 1

Telefon št. 28-47. — Brzjavlj.: »Kmetijski dom«. — Račun pošt. hran. 14.257. Račun pri Narodni banki

SPREJEMA VLOGE na knjižice in žiro račune

Za vse vloge nudi popolno varnost. Otvarja tekoče račune. Eskontuje menice. Daje kratkoročna posojila. Izvršuje vse ostale denarne posle.

ŠPEDICIJA

TURK LJUBLJANA prevzema

PROSTO JAVNO
SKLADIŠČE

Ocarinjenje

uvoznih in izvoznih pošilk in to hitro, skrbno in po najnižji tarifi. Revizija pravilnosti zaračunanja carine in vse informacije brezplačno

Prevažanje

vsakovrstnega blaga, kuriva, strojev, selitve v Ljubljani in izven Ljubljane z vozovi in avtomobili la to hitro ter po nizki ceni

Vskladiščenje

raznega blaga, kakor tudi pohištva v lastnem, mestne trošarine in uvoznine prostem JAVNEM SKLADIŠČU Oskrba inkaso-povzetij

KREDITNI ZAVOD ZA TRGOVINO IN INDUSTRIJO LJUBLJANA, Prešernova ulica 50

Telefon števil.: 37-81, 37-82, 37-83, 37-84

Brzjavlj. naslov: KREDIT LJUBLJANA. — Podružnica Beograd, Uzun Mirkova ulica 10. Telefon št.: 29-154. Brzjavlj. naslov: KREDIT BEOGRAD

Obrestovanje vlog, nakup in prodaja vsakovrstnih vrednostnih papirjev, deviz in valut, borzna naročila, predujmi in krediti vsake vrste, eskompt in inkaso menic, kuponov, nakazila doma in v tujino, safe-deposits itd.

Inserirajte v „Kmetovalcu“!

Erscheint am 15. j. M. — Preis jährlich Lir 24.—. — Ein Blatt Lir 5.—. — Schriftleitung und Verwaltung in Laibach, Novi trg Nr. 3. — Für die Schriftleitung verantwortlich: Ing. Bogdan Ferline, Direktor, Laibach, Škrabčeva 6. — Für die Landwirtschafts-Gesellschaft: Ivan Pucelj, Minister in R. u. Besitzer, Velike Lašče. — Druckerei: Narodna tiskarna A. G. in Laibach, verantwortlich: Fran Jeran, Direktor, Laibach, Aleševčeva 6.

Izhaja 15. v mesecu. — Cena listu Lir 24.— letno. — Posamezna številka Lir 5.—. Uredništvo in upravnništvo v Ljubljani, Novi trg št. 3. — Za uredništvo odgovarja: Ing. Bogdan Ferline, ravnatelj, Ljubljana, Škrabčeva 6. — Izdajatelj za Kmetijsko družbo: Ivan Pucelj, minister v p. in posestnik, Velike Lašče. — Tisk Narodne tiskarne d. d. v Ljubljani. — Odgovoren: Fran Jeran, ravnatelj, Ljubljana, Aleševčeva 6.

